

บทที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกอาเซียนตั้งแต่ ค.ศ. 1991-2007

ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกอาเซียนหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยในบทนี้จะแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาคือ ช่วงแรกเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกอาเซียนในทศวรรษ 1990 ช่วงที่สองเป็นความสัมพันธ์ในช่วงศตวรรษที่ 21 โดยในแต่ละช่วงจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางการเมืองทั่วไป, ความสัมพันธ์ทวิภาคี, ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง, และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

1. ความสัมพันธ์อินเดียบอกอาเซียนในทศวรรษ 1990

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงอินเดียบอกต้องเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาคุกคามต่อความอยู่รอดทางการเมืองภายใน การล่มสลายของสหภาพโซเวียตทำให้อินเดียบอกเสียประเทศคู่ค้าหลักและแหล่งนำเข้าน้ำมันราคาถูก อินเดียบอกจำเป็นต้องซื้อน้ำมันในราคาตลาดที่อยู่ในภาวะเงินเฟ้อเพราะเป็นผลมาจากสงครามอ่าวเปอร์เซียใน ค.ศ. 1990 ดังนั้นอินเดียบอกจึงหันมาใช้เครื่องมือด้านนโยบายต่างประเทศโดยดำเนินยุทธศาสตร์มุ่งสู่อำนาจ (towards big power strategy) ที่มีลักษณะของนโยบายต่างประเทศแบบหลากหลายทิศทาง¹ นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) จึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนา นโยบายมองตะวันออกของอินเดียบอกได้ริเริ่มขึ้นโดยรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี นรสิงหะ ราว ซึ่งเข้ามาบริหารประเทศในเดือนมิถุนายน 1991 ด้วยความพยายามของอินเดียบอกที่จะระงับยุทธศาสตร์ความเป็นปรปักษ์กันระหว่างอินเดียบอกกับอาเซียนและขยายความเชื่อมโยงกันกับภูมิภาคนี้ อินเดียบอกส่งสัญญาณว่ามีเจตนาที่ความต้องการเข้าร่วมกลุ่ม APEC (the Asia Pacific Economic Cooperation) และ ASEM (the Asia Europe Meeting) เพื่อที่จะเตรียมตัวระงับใจเข้าสู่ตลาดโลกในฐานะตัวแสดงที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ นโยบายมองตะวันออกในช่วงแรก คือเครื่องมือของอินเดียบอกที่มีจุดมุ่งหมาย

¹ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?" *Contemporary Southeast Asia*, ISEAS, Vol.29, No.1 (2007): 122.

ในการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อเพิ่มการค้าให้หลากหลายมากขึ้นจากคู่ค้าหลักในอเมริกาเหนือและยุโรป²

ก้าวแรกของความสัมพันธ์ในฐานะคู่เจรจาเฉพาะส่วน (Sectoral Dialogue Partnership)

ต้นทศวรรษ 1990 จะเห็นได้ว่าอินเดียเร่งปฏิรูปเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดมากขึ้นระหว่างอาเซียนและอินเดียเริ่มมีที่ท่าว่าจะดีขึ้นทั้งสองฝ่าย อาเซียนตระหนักถึงช่วงขาขึ้นของอินเดียที่สามารถทำให้อาเซียนลดการพึ่งพิงญี่ปุ่น, ประเทศตะวันตก, และจีนในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า อาเซียนจึงตอบรับการริเริ่มของอินเดียในเชิงบวก และรับอินเดียเป็นคู่เจรจาเฉพาะส่วน (Sectoral Dialogue Partnership) ของอาเซียนในเรื่องการค้า, การลงทุน, และการท่องเที่ยวใน ค.ศ. 1992 ต่อมาใน ค.ศ. 1994 ได้เพิ่มด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าไปด้วย³ ในส่วนของการค้าและการลงทุน อินเดียได้เสนอประเด็นความร่วมมือสำหรับเป็นพื้นฐานในการเจรจากันต่อไปในอนาคต 4 ประการได้แก่

ให้มีการประชุมปรึกษาหารือด้านการค้าเป็นประจำระหว่าง 2 ฝ่าย

ให้มีการจัดกลไกสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการค้าและการพาณิชย์

ให้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ในระดับธุรกิจเอกชนระหว่าง 2 ฝ่าย

ให้มีกลไกสำหรับควบคุมมาตรฐานและคุณภาพอุตสาหกรรมร่วมกัน

ฝ่ายอาเซียนก็มีข้อเสนอหลายประการ เช่น การตั้งศูนย์สารนิเทศ/ส่งเสริมการค้า/การลงทุน (Information/Promotion Centre for Trade/ Investment) การจัดทำรายการที่แสดงถึงโอกาสในการลงทุนสำหรับนักลงทุนจากทั้ง 2 ฝ่าย การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะผู้แทนทางการค้า (trade mission) การจัดการแสดงสินค้า และการพัฒนายุทธวิธีทางการตลาดร่วมกันเพื่อส่งเสริมการส่งสินค้าไปยังประเทศที่สาม ด้านการท่องเที่ยวมีการเสนอแนวทางความร่วมมือ 5 ประการ ได้แก่

² Ibid., p.123.

³ Chulacheeb Chinwanno, "The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in Southeast Asia" In *ASEAN-China Relations: Realities and Prospects*, Edited by Saw Swee-Hock, Sheng Lijun & Chin Kin Wah, (Singapore: Institute of southeast Asian Studies, (Singapore: Institute of southeast Asian Studies, 2005): 159.

การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
 ความร่วมมือระหว่างหน่วยรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว
 ความร่วมมือในด้านอุตสาหกรรมบริการโรงแรม
 การส่งเสริมให้มีการจัดปีท่องเที่ยวอินเดีย-อาเซียน
 การตั้งศูนย์ท่องเที่ยวสาทรนิเทศอาเซียน-อินเดีย⁴

ก้าวอย่างที่สอง : คู่เจรจาโดยสมบูรณ์ (Full Dialogue Partnership)

ความสอดคล้องกันเชิงนโยบายระหว่างอาเซียนและอินเดียในการขยายความร่วมมือทั้งในด้านการเมืองและความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การขยายการค้าการลงทุนระหว่างกัน อาเซียนยอมรับความสำคัญและบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองของอินเดีย จึงได้ดึงอินเดียเข้ามาเป็นคู่เจรจาอย่างเต็มตัว (ASEAN Dialogue Partner) ใน ค.ศ. 1995⁵ โดยในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1995 โก๊ะจ๊กตง นายกรัฐมนตรีสิงคโปร์เสนอให้ยกระดับอินเดียเป็น **คู่เจรจาโดยสมบูรณ์ (Full Dialogue Partnership)** ของอาเซียนซึ่งข้อเสนอดังกล่าวก็ได้รับความเห็นชอบจากผู้นำอาเซียนทั้งหมดทางด้านผู้นำอินเดียก็แสดงออกในทิศทางที่สอดคล้องกันกับอาเซียน โดยก่อนหน้านั้นในเดือน กันยายน 1995 มานโมฮัน ซิงห์ประกาศว่า

“นโยบายเศรษฐกิจของอินเดียได้คำนึงถึงพลวัตแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่กำลังจะเป็นเสือเศรษฐกิจของโลกในเร็ว ๆ นี้ เราจึงต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการนั้น”⁶

ความสัมพันธ์อินเดีย-อาเซียนหลังจาก ค.ศ. 1995 ไม่ได้ขยายเพียงแต่เชิงลึกแต่ยังขยายเชิงกว้างด้วย ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือเชิงสถาบัน The ASEAN-India Joint Cooperation Committee (AIJCC) จึงถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีการประชุมครั้งแรกในเดือน พฤศจิกายน 1996 ณ กรุงนิวเดลี โดยเป้าหมายแรกของ AIJCC คือ จัดตั้งกลไกเชิงสถาบันเพื่อใช้กับด้านความร่วมมือ โดยเฉพาะซึ่งพอ ๆ กับการใช้วิธีการเจรจา และเป็นเครื่องมือในการขยายและเพิ่มพูนความร่วมมือ

⁴ พัชรพลชัย วงศ์บุญสิน, “อาเซียน”เอเชียรายปี, (1994): 40.

⁵ กนกพรพรรณ อยู่ช่า, “อินเดีย: อำนาจเศรษฐกิจใหม่ในศตวรรษที่ 21”เอเชียปริทัศน์, ปีที่ 28 ฉ.1 (มค.-มิย.2550): 108.

⁶ The Asian Age, Sep.24, 1995, p.13, Cited by Christophe Jaffrelot, “India’s Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective” *India Review*, (Apr.2003): 45.

ระหว่างอินเดีย-อาเซียน ในบริบทด้านการค้า, การลงทุน, วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, การท่องเที่ยว, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, โครงสร้างสาธารณูปโภค และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชากร ความเชื่อมโยงกันทางสถาบันระหว่างอาเซียนและอินเดียถูกเสริมสร้างให้แข็งแกร่งขึ้นไปอีก โดยการมีส่วนร่วมของอินเดียในการประชุม The ASEAN Post-Ministerial Conference (PMC) ซึ่งจัดขึ้นในเดือน กรกฎาคม 1996 ณ กรุงเทพมหานคร⁷

อินเดียเข้าเป็นสมาชิก ARF

ต่อมาอินเดียก็ได้เป็นสมาชิกการประชุมการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum-ARF) ใน ค.ศ. 1996⁸ นับเป็นครั้งแรกในรอบ 50 ปีที่อินเดียให้ความสนใจต่อการเจรจาหลายฝ่ายในประเด็นการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ซึ่งชี้ให้เห็นว่านโยบายมองตะวันออกได้บรรลุจุดมุ่งหมายหลักแล้ว⁹ ทั้งนี้ ความเชื่อมโยงของสถาบันเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างรากฐานในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

ในเดือนมิถุนายน 1997 มีการรวมกลุ่มอนุภูมิภาคขึ้นภายใต้การผลักดันของอินเดียคือ BISTEC ประกอบด้วยสามประเทศจากเอเชียใต้ คือ อินเดีย, บังกลาเทศ, และศรีลังกา และหนึ่งประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ ไทย ต่อมาในเดือนธันวาคม 1997 พม่าเข้าร่วมด้วย กลายเป็น BIMSTEC องค์การนี้ตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยมีความร่วมมือแรกเริ่ม 6 ด้านคือ การค้าและการลงทุน, เทคโนโลยี, พลังงาน, การคมนาคมและการขนส่ง, การท่องเที่ยว, และการประมง¹⁰

⁷ "First Meeting of the ASEAN-India Joint Cooperation Committee" Joint Press Release, New Delhi, 14-16 Nov.1996 from www.asean.or.id, Cited by Chulacheeb Chinwanno, "The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in Southeast Asia", p.160.

⁸ กนกพรพรณ อัญญา, "อินเดีย: อำนาจเศรษฐกิจใหม่ในศตวรรษที่ 21", น.108.

⁹ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.123.

¹⁰ Chulacheeb Chinwanno, "Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit" Thailand and India Relations: Partnership for Peace and Prosperity (Printing House of Thammasat University: 2008), p.25.

ใน ค.ศ. 1998 เมื่อ ฮัตโต พิหารี วัชปายี ได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ของอินเดีย นโยบายมองตะวันออกก็ยังคงถูกเร่งใช้ให้เกิดผล ในช่วงที่สองของนโยบายมองตะวันออกนั้นจะเห็นได้ว่า อินเดียพยายามมากกว่าเดิมที่จะเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศ CLMV คือ กัมพูชา, ลาว, พม่า, และ เวียดนาม เพื่อเป็นเสียงสนับสนุนให้อินเดียได้มีการประชุมระดับสุดยอดผู้นำกับอาเซียน¹¹

การมีส่วนร่วมใน ARF

ผลกระทบจากการทดลองนิวเคลียร์ในเดือน พฤษภาคม 1998 ของอินเดีย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและอาเซียนลดน้อยลง การตอบสนองต่อประเด็นดังกล่าวมีหลากหลาย หนึ่งในนั้นคือการผลักดันให้ ASEAN และ ARF มีคำแถลงการณ์ที่เข้มแข็งมากขึ้นเพื่อการลดอาวุธ อินเดียยินดีที่จะเข้าสู่การบังคับใช้สนธิสัญญา SEANWFZ (Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone Treaty)¹² หรือสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่อินเดียก็สามารถยกปัญหาความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกกับปากีสถานเช่น กรณีแคชเมียร์ มาเป็นตัวช่วยกดดันปากีสถานออกไปจาก ARF ได้สำเร็จ¹³

ในปีถัดมา ในการประชุมรัฐมนตรีอาเซียนระหว่างวันที่ 23-24 กรกฎาคม 1999 ที่สิงคโปร์ และต่อด้วยการประชุมการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum-ARF) วันที่ 26 กรกฎาคม ประเทศที่เข้าประชุมประกอบด้วยประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ และประเทศคู่เจรจาประกอบด้วย สหรัฐฯ แคนาดา จีน ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหภาพยุโรป รัสเซีย เกาหลีใต้ มองโกเลีย ปาปัวนิวกินี และอินเดีย ประเด็นที่อาเซียนประชุมร่วมกับประเทศ คู่เจรจาได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับแผนการจัดทำสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEANWFZ) ของอาเซียนเริ่มคืบหน้าเมื่อจีนและอินเดียแสดงเจตนาที่จะลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้ ซึ่งเป้าหมายของ SEANWFZ คือ การห้ามผลิต พัฒนา จัดทำ ทดลองและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ รวมทั้งการนำมาประจำการขนส่งหรือใช้อาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคนี้ และห้ามทิ้งกากนิวเคลียร์ด้วย¹⁴

¹¹ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?" , p.124.

¹² Satu P. Limaye, "India's Relation with Southeast Asia take a Wing" Southeast Asian Affairs, (2003): 47.

¹³ Ibid., p.50.

¹⁴ กนกพรธร อยู่ช่า, "อินเดีย" เอเชียรายปี, (2000): 314.

เดือน กรกฎาคม 2000 โครงการความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง-คงคา (Mekong-Ganga River Cooperation Project: MGC) ได้ถือกำเนิดขึ้น ณ กรุงเทพฯ เป็นความร่วมมือระหว่างอินเดียกับอาเซียน 5 ประเทศคือ เวียดนาม, ลาว, กัมพูชา, พม่า, และไทย ถูกริเริ่มเพื่อสนับสนุนความร่วมมือ 4 สาขาหลักคือ การท่องเที่ยว, วัฒนธรรม, การศึกษา, และการคมนาคมขนส่ง ในอนุภูมิภาค¹⁵ เช่น โครงการ East-West Corridor, โครงการสร้างทางหลวงสายเอเชีย¹⁶ อินเดียตระหนักดีว่าไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะไปแข่งขันกับจีนและประเทศยักษ์ใหญ่อื่น ๆ ในตลาดของประเทศสมาชิกดั้งเดิมของอาเซียน 5 ประเทศ (อินโดนีเซีย, มาเลเซีย, สิงคโปร์, ไทย, และฟิลิปปินส์) แต่การเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดมากขึ้นกับประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียนเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เข้าถึงตลาดของอาเซียนทั้งหมด ดังนั้นอินเดียจึงเสนอความช่วยเหลือทางวิชาการและเศรษฐกิจให้แก่สมาชิกใหม่เหล่านั้น รวมทั้งจัดตั้งศูนย์ฝึกภาษาอังกฤษในกลุ่มประเทศ CLMV และเตรียมให้ใช้อัตราภาษีศุลกากรแบบฝ่ายเดียวแก่สินค้าที่มาจากประเทศเหล่านี้¹⁷

ความสัมพันธ์ทวิภาคี

นับตั้งแต่ ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา พี.วี. นรสิงหะ ราว นายกรัฐมนตรีอินเดียพยายามสานสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอาเซียนให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นเห็นได้ชัดจากความถี่ในการเยือนประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งในการเยือนแต่ละครั้ง นรสิงหะ ราวได้เดินทางพร้อมกับผู้แทนทางธุรกิจ โดยเยือนอินโดนีเซียใน ค.ศ. 1992 ค.ศ. 1993 ไปเยือนสิงคโปร์, ไทย, มาเลเซีย, เวียดนาม ค.ศ. 1994 เยือนสิงคโปร์และใน ค.ศ. 1995 เยือนมาเลเซีย ในการเยือนสิงคโปร์ ค.ศ. 1994 นรสิงหะ ราว ได้กล่าวคำแถลงอย่างเป็นทางการว่า

“เอเชียแปซิฟิกสามารถเป็นสปริงบอร์ดให้เรากระโดดไปสู่ตลาดโลก...ข้าพเจ้ามีความยินดีเนื่องในโอกาสนี้ที่จะแถลงวิสัยทัศน์แห่งความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างอินเดียกับ

¹⁵ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, กระทรวงการต่างประเทศ, “ความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง-คงคา”, (29 มิ.ย. 2551) <<http://www.mfa.go.th/web/412.php>> ก.ย. 2550.

¹⁶ Hu Shisheng, “India’s Approach to ASEAN and Its Regional Implications”, In *ASEAN-China Relations: Realities and Prospects*, Edited by Saw Swee-Hock, Sheng Lijun & Chin Kin Wah, (Singapore: Institute of southeast Asian Studies, (Singapore: Institute of southeast Asian Studies, 2005): 135.

¹⁷ Zhao Hong, “India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?”, p.124.

เอเชียแปซิฟิกจากสิงคโปร์ ซึ่งข้าพเจ้าได้พิจารณาถึงภูมิศาสตร์และศูนย์กลางทาง
สัญลักษณ์แห่งเอเชียแปซิฟิก ข้าพเจ้าเชื่อว่าวิสัยทัศน์นี้จะได้รับการยอมรับ และใน
ศตวรรษถัดไปจะเป็นศตวรรษแห่งความร่วมมือสำหรับพวกเราทั้งหมด”¹⁸

ด้านผู้นำในกลุ่มประเทศอาเซียนที่เดินทางไปเยือนอินเดีย ได้แก่ ประธานาธิบดีชูฮาร์โต
แห่งอินโดนีเซียได้เยือนอินเดีย 2 ครั้งใน ค.ศ. 1993 นายกรัฐมนตรีไปเยือน 3 ครั้งใน ค.ศ. 1993,
1994 และ 1996 นายกรัฐมนตรี กะจักตง ได้เยือนในวันชาติอินเดียในฐานะประธานกลุ่มของ
แขกที่ไปเยือน รวมทั้ง ลีควอนยิว อดีตผู้นำสิงคโปร์ที่ยังคงมีอิทธิพลในสิงคโปร์อยู่ ก็ได้ไปเยือนครั้ง
นี้ด้วยเช่นกัน¹⁹ และใน ค.ศ. 2000 นายกรัฐมนตรี กะจักตง ไปเยือนอินเดียอีกครั้งได้เสนอ
ให้อินเดียไปตั้งศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศขึ้นที่สิงคโปร์แทน Silicon Valley ของสหรัฐฯ โดย
สิงคโปร์จะเป็นผู้สนับสนุนเงินทุน²⁰ ในส่วนของผู้นำไทยมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศไปเยือนอินเดีย 2 คนคือ นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 1994 และ
นายพิทักษ์ อินทวิทย์นันท์ ใน ค.ศ. 1997 และในเดือนสิงหาคม 2000 นายสุรินทร์ ไปเยือนอีกครั้ง
แต่ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย²¹

อินเดียปรับความสัมพันธ์กับรัฐบาลทหารพม่าทั้งด้านการเมือง, เศรษฐกิจ, และ
การทหาร จากที่เคยวิจารณ์เรื่องการล้มล้างระบอบประชาธิปไตยในพม่า ก็เปลี่ยนนโยบายเป็น
ไม่แทรกแซงการเมืองภายใน เดือนมกราคม 2000 อินเดียส่งทั้งผู้แทนทางการและรัฐมนตรีไป
เจรจากับพม่า ต่อมาในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน พลเอกหม่องเอ รองประธานสภาความสงบ
เรียบร้อยและการพัฒนาแห่งชาติ เป็นผู้นำสูงสุดทางการเมืองของพม่าคนแรกที่ยเยือนอินเดีย
นับตั้งแต่คณะปฏิวัติยึดอำนาจใน ค.ศ. 1988²²

¹⁸ Cited in V.V. Bhanoji Rao, “India and Southeast Asia: New Partnership,” in S. Prakash, V. Ray, and S. Ambatkar, eds., *India and ASEAN* (New Delhi: Gyan Publishing House, 1996), p.23, Cited by Christophe Jaffrelot, “India’s Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective”, p.46.

¹⁹ Ibid., p.49.

²⁰ กนกพรธร อยู่ช่า, “อินเดีย” เอเชียรายปี, (2003): 316.

²¹ Chulacheeb Chinwanno, “Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit”, p.12.

²² Hu Shisheng, “India’s Approach to ASEAN and Its Regional Implications”, p.140.

ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง

ความแตกต่างของมุมมองด้านความมั่นคงในอดีตทำให้อินเดียกับอาเซียนห่างกันออกไป แต่หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงแนวความคิดที่คล้ายกันเริ่มมากขึ้นกว่าความต่าง ทำให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น อินเดียเริ่มเห็นความสำคัญของวิถีอาเซียนในการจัดการเรื่องความมั่นคงแบบใหม่ที่ใช้วิธีการเกี่ยวพันและปรึกษาหารือ อีกทั้งเพื่อลดความหวาดระแวงของอาเซียนที่มีต่อความแข็งแกร่งของกองทัพอินเดีย จึงเข้ามามีส่วนร่วมใน ARF²³

ความร่วมมือด้านการทหารระหว่างอินเดียกับอาเซียนในบางครั้งยังอยู่บนพื้นฐานของแบบทวิภาคี อินเดียได้ร่วมซ้อมรบทางทะเลกับอินโดนีเซียและมาเลเซียใน ค.ศ. 1991 กับสิงคโปร์ใน ค.ศ. 1993 ทั้งนี้ใน ค.ศ. 1993 มาเลเซียได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจกับอินเดียเกี่ยวกับความร่วมมือการป้องกันร่วมกันเพื่อการฝึกฝูงบินรบ MiG-29²⁴ และร่วมลงทุนและพัฒนาต่าง ๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อการป้องกันความมั่นคงร่วมกัน²⁵ ด้านอินโดนีเซียก็ต้องการการสนับสนุนจากอินเดียทั้งด้านอุปกรณ์และการฝึกอบรมนักบินสำหรับเครื่องบินรบ MIG²⁶ ส่วนทางด้านสิงคโปร์ที่ครั้งหนึ่งเคยมองว่ากองทัพเรืออินเดียจะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของภูมิภาคก็ได้ลงนามความตกลงกับอินเดียเรื่องความร่วมมือทางทหารใน ค.ศ. 1996 ซึ่งรวมถึงการซ้อมป้องกันเรือรบดำน้ำและการทดลองขีปนาวุธที่ติดตั้งมากับกองทัพเรืออินเดีย²⁷

อินเดียได้ขยายความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่มีมาแต่เดิมกับเวียดนาม อินเดียเห็นว่ามีเพียงเวียดนามเท่านั้นที่เป็นประตูเข้าสู่ทะเลจีนใต้ ใน ค.ศ. 2000 อินเดียและเวียดนามได้ลงนามในความตกลงเพื่อปูทางไปสู่การสร้างความร่วมมือทางทหารระหว่างสองประเทศ โดยเวียดนามได้ฝึกการรบแบบกองโจรและการปราบจลาจลให้กับเจ้าหน้าที่ทหารอินเดีย และมีการ

²³ Kripa Sridharan, "Readjustments and Resurgence" The ASEAN Region in India's Foreign Policy, Dartmouth (Hants: English, 1996), p.178.

²⁴ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.48.

²⁵ Malaysia Digest, Vol.21 (2), Feb.1993, p.80, Cited by Kripa Sridharan, "Readjustments and Resurgence", p.177.

²⁶ Ibid., p.178.

²⁷ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.48.

แลกเปลี่ยนมุมมองและข่าวกรองด้านความมั่นคง รวมทั้งการเยือนของผู้นำสูงสุดทางทหาร²⁸ นอกจากนี้ กองกำลังรักษาชายฝั่งของอินเดียจะร่วมมือกับตำรวจทางทะเลของเวียดนาม ในการต่อสู้กับพวกลักลอบค้าสิ่งผิดกฎหมาย ในเดือนตุลาคม 2000 อินเดียและเวียดนามได้ซ้อมรบร่วมกันในทะเลจีนใต้เป็นครั้งแรก²⁹

ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกกับไทยด้านความมั่นคงนั้นมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกองทัพของทั้งสองประเทศบ่อยครั้งโดยเฉพาะทัพเรือ นับจาก ค.ศ. 1994 เป็นต้นมา มีการเยือนของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทัพเรือมากพอ ๆ กับเรือที่มาเยี่ยมเยือน การร่วมซ้อมรบระหว่างทัพเรือของทั้งสองประเทศเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1996 โดยมีเรือรบอินเดียมาจอดที่ภูเก็ตเพื่อการสานสัมพันธ์ไมตรีนี้ ตั้งแต่ ค.ศ. 1995 ที่ผู้ผลิตกระสุนปืนมาเยือนไทย ฝ่ายไทยก็เริ่มสั่งซื้อกระสุนปืนจากอินเดียมาใช้ในกองทัพ ถึงแม้ปริมาณการซื้อช่วงแรกเริ่มจะไม่มากนักโดยอยู่ที่ 200 ล้านบาท หรือ 6.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ๕ แต่อินเดียก็ยังมีศักยภาพในการจัดหาอาวุธชนิดอื่น ๆ ให้ไทยได้อีก³⁰

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

การค้าระหว่างอินเดียและอาเซียนในทศวรรษ 1990 เริ่มต้นด้วยมูลค่าเพียง 2.22 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ๕ ได้เพิ่มขึ้นเป็น 5.37 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ๕ ใน ค.ศ. 1995 และเกินหมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ๕ ในช่วงเปลี่ยนศตวรรษ³¹ อาเซียนเป็นฝ่ายได้ดุลการค้าในทศวรรษ 1990 โดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษ สองประเทศที่เป็นคู่ค้ารายใหญ่ของอินเดียในอาเซียนคือ สิงคโปร์ และมาเลเซีย นั้นเป็นเจ้าของตัวเลขการค้าสูงกว่าร้อยละ 60 ของการค้าทั้งหมดระหว่างอินเดียบอกกับอาเซียน³²

²⁸ Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.140.

²⁹ Ibid., p.141.

³⁰ Kavi Chongkittavorn, "Thai-Indian Security Relations", in Corine Phuengkasem (ed), *Thailand-India Relations*, (Bangkok: Thammasat University) 1997, pp.50-60, Cited by Chulacheeb Chinwanno, "Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit", p.15.

³¹ Chulacheeb Chinwanno, "The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in Southeast Asia", p.160.

³² Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.125.

ตารางที่ 3.1

การนำเข้าของอินเดียจากอาเซียนในทศวรรษ 1990

Values in US\$ Million

	1996-1997	1997-1998	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
BRUNEI	0.03	0.02	0.02	0.05	0.11	0.15
CAMBODIA		1.51	1.51	2.44	0.24	1.32
INDONESIA	597.05	731.63	731.63	829.1	953.7	910.24
LAO		0.01	0.01			
MALAYSIA	1,103.29	1,178.89	1,178.89	1,608.36	1,949.41	1,176.80
MYANMAR	177.2	224.01	224.01	173.76	171.59	181.69
PHILIPPINES	16.45	23.06	23.06	37.25	56.24	63.04
SINGAPORE	841.1	1,002.00	1,002.00	1,384.16	1,160.31	1,463.91
THAILAND	197.19	226.57	226.57	273.11	326.02	337.92
VIETNAM	1.7	8.73	8.73	9.14	11.52	12.39
Total	2,934.00	3,396.44	3,396.44	4,317.38	4,629.16	4,147.48

ที่มา: Department of Commerce, Ministry of Commerce and Industry, Government of India,

"Export Import Data Bank", (15 January 2008) <<http://commerce.nic.in/eidb/ergncntq.asp>> 22 January 2002.

ตารางที่ 3.2

การส่งออกของอินเดียไปยังอาเซียนในทศวรรษ 1990

Values in US\$ Million

	1996-1997	1997-1998	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
BRUNEI	6.03	2.26	2.26	3.26	1.3	3.31
CAMBODIA	1.58	2.95	2.95	5.71	7.85	7.86
INDONESIA	591.86	437.27	437.27	185.27	325.58	399.75
LAO	0.37	0.31	0.31	1.24	1.39	6.24
MALAYSIA	531.14	489.95	489.95	321.69	447.09	608.15
MYANMAR	45.2	49.31	49.31	30.12	34.1	52.71
PHILIPPINES	183.64	238.72	238.72	118.74	143.53	202.61
SINGAPORE	977.47	774.53	774.53	517.53	672.71	877.11
THAILAND	447.08	342.9	342.9	321	449.59	530.12
VIETNAM	118.07	126.6	126.6	125.43	154.37	225.9
Total	2,902.45	2,464.79	2,464.79	1,629.98	2,237.50	2,913.78

ที่มา: Department of Commerce, Ministry of Commerce and Industry, Government of India,

"Export Import Data Bank", (15 January 2008) <<http://commerce.nic.in/eidb/ergncntq.asp>> 22 January 2002.

การลงทุนจากกลุ่มประเทศอาเซียนในทศวรรษ 1990 ได้เพิ่มขึ้นจากที่มีจำนวนน้อยมาก ใน ค.ศ. 1991 มาเป็น 2.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ประเทศอาเซียนที่ลงทุนในอินเดียสูงสุดสามอันดับแรกคือ มาเลเซีย (1.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ระหว่าง ค.ศ. 1991-1998) สิงคโปร์ (833 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ) และไทย (612 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ) ในช่วง ค.ศ. 1991-1997 ประเทศผู้ลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในรัฐต่าง ๆ ของอินเดีย มาเลเซียครองอันดับ 8 (จาก 14 อันดับ) ด้วยมูลค่าการลงทุน 36 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ³³ ส่วนบริษัทสิงคโปร์ที่มาร่วมทุนกับอินเดียได้เพิ่มขึ้นจาก 17 บริษัทใน ค.ศ. 1991 เป็น 34 และ 42 ใน ค.ศ. 1992 และ 1993 โดยมีมูลค่าถึง 152 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ในช่วงครึ่งปีแรกของ ค.ศ. 1994 สิงคโปร์มีโครงการที่ทำร่วมกันกับอินเดียถึง 24 โครงการ นอกจากนี้ระหว่างการประชุมเออีซีของสิงคโปร์ของนายก ฯ ราว ในเดือน กันยายน 1994 ยังได้มีการลงนามโครงการร่วมทุนจำนวน 12 โครงการที่มีมูลค่าถึง 800 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ³⁴ เช่น โครงการเกี่ยวกับการบริการด้านออกแบบสถาปัตยกรรม, อสังหาริมทรัพย์, การธนาคาร, โครงสร้างเมืองเล็ก ๆ และ ศูนย์การค้า, การพัฒนาโกดังเก็บสินค้าและกระจายสิ่งอำนวยความสะดวก และสถานีจ่ายก๊าซปิโตรเลียมเหลว³⁵ ตัวอย่างโครงการที่มีความสำคัญ คือ โครงการสวนเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งเมืองบังกะลอร์มีมูลค่า 150 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งสิงคโปร์ให้การสนับสนุนทางการเงินในการก่อสร้าง³⁶, การร่วมทุนระหว่างสายการบินนานาชาติสิงคโปร์กับบริษัททาทาอินดัสเทรียลส์เพื่อสร้างสายการบินภายในประเทศ เป็นต้น³⁷ ซึ่งสาเหตุที่สิงคโปร์และมาเลเซียมีบทบาทต่อการลงทุนในอินเดียค่อนข้างมากก็เพราะทั้งสองประเทศมีประชากรที่มีเชื้อสายอินเดียอยู่คิดเป็นร้อยละ 8.5 และร้อยละ 6.7 ของประชากรทั้งประเทศ (ข้อมูล ค.ศ. 1981) อีกทั้งในช่วงทศวรรษ 1990 รัฐบาลอินเดียต้องการดึงดูดการลงทุนจากชาวอินเดียพลัดถิ่น (Non Resident Indians-NRIs) ซึ่งก็ประสบความสำเร็จ ปัจจุบันนี้นอกจาก NRI กลุ่มต่าง ๆ จากสิงคโปร์ได้มาลงทุนในอินเดียแล้ว

³³ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.52.

³⁴ The Straits Times, Sep.10,1994, Cited by Kripa Sridharan, "The Economic Dimension in India-ASEAN Relations" *The ASEAN Region in India's Foreign Policy*, p.214.

³⁵ Ibid, p.214.

³⁶ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.52.

³⁷ Business Times, Jan.1, 1994, Cited by Kripa Sridharan, "The Economic Dimension in India-ASEAN Relations" *The ASEAN Region in India's Foreign Policy*, p.214.

องค์กรของอินเดียที่เข้ามาร่วมลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในบางครั้งก็ได้รับการช่วยเหลือจาก NRI ด้วย จากสถิติใน ค.ศ. 1993 การร่วมลงทุนในต่างประเทศที่อินเดียมีส่วนร่วมจำนวน 430 โครงการ มีจำนวนถึง 98 แห่งที่ก่อตั้งในมาเลเซีย, สิงคโปร์, ไทย, และอินโดนีเซีย นอกจากนี้โครงการการลงทุนจากอาเซียนที่ได้รับการอนุมัติโดยรัฐบาลอินเดียยังมีมากกว่าร้อยละ 5 ของการลงทุนรวมทั้งหมดใน ค.ศ. 1995 ในทำนองเดียวกันปริมาณการค้าระหว่างอินเดียกับประเทศในอาเซียนมีการขยายตัวเกือบ 3 เท่าตัวระหว่าง ค.ศ. 1992/1993 ถึง 1996/1997 เพิ่มขึ้นจาก 71,500 ล้านดอลลาร์เป็น 205,000 ล้านดอลลาร์³⁸

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์เป็นหนึ่งในผู้ลงทุนกลุ่มแรกของไทยที่เข้าไปลงทุนในอินเดียช่วงทศวรรษ 1990 โดยลงทุนทำฟาร์มกุ้งที่เซนไน ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี³⁹ ทางด้านอินเดียเป็นผู้ลงทุนต่างชาติอันดับ 14 ของไทย โดยมีบริษัทร่วมทุนกับไทยในช่วงกลาง ค.ศ. 1994 จำนวนประมาณ 40 บริษัทด้วยทุนถึง 24 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (แต่เป็นเพียงร้อยละ 0.6 ของการลงทุนจากต่างชาติทั้งหมดในประเทศไทย) เป็นสินค้าประเภทเคมีภัณฑ์และสิ่งทอ⁴⁰

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 นโยบายมองตะวันออกของอินเดียก็ต้องสะดุดลงเนื่องจากปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียใน ค.ศ. 1997 จาก ค.ศ. 1996/1997 ถึง ค.ศ. 1998/1999 ส่วนแบ่งของอาเซียนในตลาดการส่งออกของอินเดียตกลงจากร้อยละ 8.5 เหลือเพียงร้อยละ 4.7 การลงทุนจากมาเลเซียระหว่าง ค.ศ. 1997 ถึง ค.ศ. 1999 ก็ลดลงอย่างรุนแรงจาก 21,000 ล้านดอลลาร์เหลือเพียง 100 ล้านดอลลาร์⁴¹

ศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีขั้นสูงของอินเดียเป็นเครื่องมือสำคัญในการสานสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจเอเชียผ่านพ้นไป อีกครั้ง

³⁸ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.52.

³⁹ Chulacheeb Chinwanno, "Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit", p.23.

⁴⁰ Kripa Sridharan, "The Economic Dimension in India-ASEAN Relations" The ASEAN Region in India's Foreign Policy, p.215.

⁴¹ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.53.

ที่สิงคโปร์ได้แสดงท่าทีโดยนายกรัฐมนตรี โก๊ะจ๊กตง ได้มาเยือนเมืองบังกะลอร์ในเดือนมกราคม ค.ศ. 2000 ในพิธีเปิดสวนเทคโนโลยีนานาชาติ เขาได้กล่าวสุนทรพจน์ใจความตอนหนึ่งว่า

“บริษัทไอทีของอินเดียจะพบว่าสิงคโปร์สามารถเป็นฐานที่ยอดเยี่ยมของอินเดียใน การเจาะตลาดธุรกิจออนไลน์ในเอเชีย”⁴²

ต่อมาที่กรุงนิวเดลีเขาได้ประกาศต่อนายกรัฐมนตรี อัดล พินารี วัชปายี ว่า

“อินเดียได้เสียบุคลากรจำนวนมากให้กับ Silicon Valley ในสหรัฐฯ ฯ และข้าพเจ้า ก็หวังว่าอินเดียจะสละบางส่วนให้กับสิงคโปร์บ้าง”⁴³

ภาพรวมในภาคการลงทุนจาก ค.ศ. 1991-2002 การลงทุนโดยตรง (FDI) ของอาเซียน ในอินเดียมีมูลค่าประมาณ 4 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ หรือร้อยละ 6.1 ของ FDI ทั้งหมดที่มาลงทุน ในอินเดียในช่วงเวลานั้น FDI จากอาเซียนส่วนใหญ่ลงทุนในภาคการสื่อสาร, ปิโตรเลียม, และ ภาคอุตสาหกรรมหนัก โดยประเทศที่เป็น FDI หลัก ๆ คือ สิงคโปร์, มาเลเซีย, และไทย⁴⁴

ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่อินเดียมีต่ออาเซียน เช่น อินเดียให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่ พม่าใน ค.ศ. 1997 จำนวน 10 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ, ค.ศ. 1998 จำนวน 25 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ, ค.ศ. 2001 อีก 25 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ เงินกู้ส่วนใหญ่นำไปใช้ลงทุนโครงสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนน Mora-Kalimu ทางภาคตะวันตกของพม่าสร้างเสร็จสมบูรณ์ในปลาย ค.ศ. 2001 ภายใต้ความช่วยเหลือของอินเดีย⁴⁵

ในทศวรรษ 1990 อินเดียได้ปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจกับภูมิภาค อาเซียนที่อยู่ในระดับต่ำให้ดีขึ้น และยังประสบความสำเร็จในการลดความหวาดระแวงที่มีภายใน ภูมิภาค โดยความพยายามในการสร้างความเชื่อมั่นและใช้การเจรจาทางการเมืองและความมั่นคง

⁴² Ibid., p.63.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Zhao Hong, “India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?”, p.125.

⁴⁵ Hu Shisheng, “India’s Approach to ASEAN and Its Regional Implications”, p.135.

2. ความสัมพันธ์อินเดีย-อาเซียนในศตวรรษที่ 21

อินเดียประสบความสำเร็จหลังจากได้ใช้ความพยายามอย่างขยันขันแข็งเพื่อให้ทัดเทียมกับจีน, ญี่ปุ่น, และเกาหลีใต้ในโครงสร้างความสัมพันธ์ของอาเซียน โดยในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 8 ณ กรุงพนมเปญในระหว่างวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2002 คือ ได้มีการริเริ่มการประชุมสุดยอดผู้นำอินเดีย-อาเซียนครั้งที่ 1 และการประชุมสุดยอดผู้นำทางธุรกิจอินเดีย-อาเซียนขึ้นซึ่งนับว่าเป็นการผลิงานของยุทธศาสตร์มองตะวันออกที่ผ่านมา 1 ทศวรรษ ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาเซียนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจ, การเมือง, และเชิงยุทธศาสตร์ของอินเดีย และอยากจะติดต่อกับอินเดียทั้งแบบพหุภาคีและทวิภาคี⁴⁶ อีกทั้งก่อนหน้านี้ นายวัชปายี ได้กล่าวคำปราศรัยในวันที่ 9 เมษายน 2002 ก่อนสิ้นสุดการประชุมเอเปคไประหว่างวันที่ 7-9 เมษายน 2002 มีสาระสำคัญโดยสรุป คือ

1. การเพิ่มบทบาทและสร้างความร่วมมือระหว่างอินเดียบอกกับอาเซียนตามทางวิสัยทัศน์อินเดีย-อาเซียน 2002 (India-ASEAN Vision 2002) โดยเน้นความร่วมมือด้าน IT และการเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมทางบกระหว่างอินเดียบอกกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. เรียกร้องให้ประเทศในอาเซียนร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดต่อต้านการก่อการร้าย ความรุนแรงจากชาตินิยมและชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นภัยคุกคามความมั่นคงระหว่างประเทศ
3. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการขยายการค้าระหว่างภูมิภาคเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบภาวะเศรษฐกิจถดถอยจากสหรัฐฯ⁴⁷

การเริ่มต้นที่ดีในศตวรรษที่ 21 : การประชุมสุดยอดผู้นำอินเดีย-อาเซียน

ผลของการประชุมสุดยอดผู้นำอินเดีย-อาเซียนครั้งที่ 1 และทิศทางความร่วมมือระหว่างอาเซียนและอินเดียมีสาระสำคัญคือ

1. การจัดตั้งเขตการค้าและการลงทุนอาเซียน-อินเดีย ก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นเขตการค้าเสรี รวมทั้งจัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจเพื่อเตรียมร่างกรอบความตกลงยกระดับความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน-อินเดีย, การปรับกฎและระเบียบด้าน

⁴⁶ Ibid., p.129.

⁴⁷ กนกพรธณ อยู่ช่า, "อินเดีย" เอเชียรายปี, (2003): 315.

การเข้าเมืองและศุลกากรเพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน การติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่าย ซึ่งอินเดีย-พม่า-ไทย ต่างแสดงเจตนารมณ์ที่จะเร่งรัดให้โครงการเชื่อมเส้นทางคมนาคมทางบกจากอินเดีย(เมือง Moreh) – พม่า (เมือง Bagan) ไทย (อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก) เส้นทางหลวงสายเอเชียระเบียงตะวันตก (The West Corridor) เหล่านี้แล้วเสร็จ รวมทั้งเชื่อมเส้นทางเดินอากาศระหว่างประเทศเพื่อเชื่อมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ที่ประชุมยังตกลงร่วมกันให้มีการจัดการประชุมสุดยอดอาเซียน-อินเดียเป็นประจำทุกปี

2. สาขาความร่วมมือที่เร่งรัด ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ด้านเทคโนโลยีชีวภาพ การวิจัยร่วมด้านเวชภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ การใช้เทคโนโลยีดาวเทียมของอินเดียในเชิงพาณิชย์ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละฝ่าย ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีจุดแข็งที่เกื้อกูลกันได้⁴⁸

3. ความร่วมมือในการริเริ่มการรวมตัวของอาเซียน อินเดียยินดีให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาประเทศแก่สมาชิกใหม่ของอาเซียนภายใต้กรอบการริเริ่มเพื่อการรวมตัวกันของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration- IAE) เพราะความแตกต่างของระดับการพัฒนาระหว่างประเทศสมาชิกเก่าและใหม่ของอาเซียนเป็นอุปสรรคสำคัญของการรวมตัวและความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งภายในกลุ่มอาเซียนเองและกับประเทศคู่เจรจา ตัวอย่างการสนับสนุนจากอินเดีย เช่น อินเดียให้สัญญาว่าจะจัดให้ 4 ประเทศคือ พม่า, เวียดนาม, ลาว, และกัมพูชาได้รับสิทธิพิเศษ โดยเฉพาะการลดภาษี นอกจากนี้ทั้ง 4 ประเทศยังได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของอินเดียในรูปแบบของเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ รวมทั้งการสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ⁴⁹

4. ความร่วมมือเพื่อต่อต้านการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ นายวัชปายี เสนอแนวทางความร่วมมือเบื้องต้นที่จะนำไปปฏิบัติได้โดยเร็ว คือ การกำหนดกรอบความร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวกรอง การวางระบบเครือข่ายร่วมกันและการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของแต่ละฝ่าย⁵⁰

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, น.317.

⁴⁹ Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.143.

⁵⁰ กระทรวงการต่างประเทศ, "ผลการประชุมสุดยอดอินเดีย-อาเซียนครั้งที่ 1"

อินเดียเป็น ASEAN plus One ใน ค.ศ. 2002 นอกจากนี้ อินเดียได้ริเริ่มจัดทำ เขตการค้าเสรีกับอาเซียน (India-ASEAN FTA) เขตการค้าเสรีไทย-อินเดีย และเขตการค้าเสรี BIMSTEC ขณะเดียวกันอาเซียนเล็งเห็นศักยภาพของอินเดียที่จะเป็นทางเลือกเชิงนโยบายและการเมืองในการเจรจาต่อรองกับจีนและญี่ปุ่นและเป็นการถ่วงดุลอำนาจจีนในอาเซียน⁵¹

ค.ศ. 2003 : ลงนามเอกสารสำคัญ 3 ฉบับ

นายก ฯ พินารายี วุชปายี ได้เยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 9 ณ เกาะบาหลี, อินโดนีเซีย เมื่อตุลาคม 2003 ในการเยือนครั้งนี้เป็นการเริ่มบทใหม่ อีกบทหนึ่งของยุทธศาสตร์มองตะวันออก โดยนายวุชปายีได้ลงนามในเอกสารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในความสัมพันธ์กับอาเซียน เอกสารชิ้นแรกและเป็นชิ้นที่มีความสำคัญที่สุดคือ **กรอบความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างครอบคลุม (The Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation) ระหว่างอินเดียและอาเซียน** โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับโครงการที่จะจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีในเรื่องสินค้า, บริการ, การลงทุน, บริบทของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และโครงการ early harvest ซึ่งทั้งสองฝ่ายให้ปฏิญญาว่าจะจัดตั้งเขตการค้าเสรีอินเดีย-อาเซียนอย่างเป็นทางการขึ้นใน ค.ศ. 2011 เอกสารชิ้นที่สองที่อินเดียลงนามคือ **สนธิสัญญามิตรไมตรีและความร่วมมือ (TAC : the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia)** เพื่อเป็นการเน้นย้ำว่าอินเดียจะมีบทบาทในเชิงบวกและสนับสนุนให้เกิดสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค เอกสารชิ้นที่สามที่อินเดียร่วมลงนามกับอาเซียนในครั้งนี้คือ **ปฏิญญาร่วมกันต่อต้านการก่อการร้ายสากล (ASEAN-India Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism)** ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่าสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข่าวกรอง, การบังคับใช้กฎหมายและการตัดสินใจในคดีความ ในครั้งนี้ถือว่าอินเดียและอาเซียนได้ขยายขอบข่ายความร่วมมือออกไปจากเดิม⁵²

⁵¹ Amit Baruah, "India Likely to Take Part in Four-Nation Talks", *The Hindu*, Jan.17, 2007, อ้างถึงใน กนกพรพรรณ อยู่ชวา, "อินเดีย: อำนาจเศรษฐกิจใหม่ในศตวรรษที่ 21", น.108.

⁵² Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.129.

การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 3 ในเดือนพฤศจิกายน 2004 ที่กรุงเวียงจันทน์ อินเดียบอกอาเซียนได้ลงนามในข้อตกลง “ASEAN-India Partnership for Peace, Progress and Shared Prosperity Agreement” เพื่อเป็นแนวทางในการผูกสัมพันธ์อินเดียบอกอาเซียนในระยะยาว⁵³ ซึ่งก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกอาเซียนได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นสมาชิก EAS (East Asia Summit) ในเดือนธันวาคม 2005⁵⁴

BIMSTEC เป็นอีกกลุ่มที่มีความคืบหน้า นอกจากมีสมาชิกใหม่มาเพิ่มในเดือนธันวาคม 2003 คือ ภูฏาน และ เนปาล เป็นสมาชิกประเทศที่ 6 และ 7 ตามลำดับแล้ว ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2004 รัฐมนตรีต่างประเทศและเศรษฐกิจจากประเทศสมาชิก BIMSTEC ได้ลงนามในร่างความตกลงเพื่อปูทางจัดตั้งเขตการค้าเชื่อมโยงระหว่างอินเดียบอกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อตกลงเรียกร้องให้ลดภาษีศุลกากรและสร้างเขตการค้าเสรีใน ค.ศ. 2017⁵⁵ และในเดือนกรกฎาคม 2004 ระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำ BIMSTEC ครั้งที่ 1 บรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกต่างเห็นพ้องที่จะขยายบริบทความร่วมมือออกไปคือ การเกษตรกรรม, สาธารณสุข, วัฒนธรรม, บรรเทาความยากจน, การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ, ต่อต้านการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ, และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน นอกจากนี้ในการประชุมดังกล่าวได้ประกาศเป้าหมายที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรี BIMSTEC เพื่อกระตุ้นการค้าและการลงทุนกับประเทศสมาชิกด้วยกันพอ ๆ กับดึงดูดการลงทุนจากภายนอกให้มากขึ้น โดยตั้งเป้าไว้ที่ ค.ศ. 2012 สำหรับประเทศที่เศรษฐกิจกำลังพัฒนาและ ค.ศ. 2017 สำหรับประเทศที่ยังไม่พัฒนา⁵⁶

สำหรับ MGC หรือโครงการความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง-คงคา (Mekong-Ganga River Cooperation Project) นั้นไม่ค่อยมีความคืบหน้าซึ่งมาจากสาเหตุหลาย ๆ ประการเช่น มีกลุ่มความร่วมมือที่มีโครงการคล้าย ๆ กับ MGC อยู่แล้วเช่น GMS (Greater Mekong Subregion) หรือ BIMSTEC นอกจากนี้วิกฤตการณ์และการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในของประเทศสมาชิกก็มีส่วนทำให้กระบวนการล่าช้าออกไป⁵⁷

⁵³ Zhao Hong, “India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?”, p.124.

⁵⁴ กนกพรรณ อยู่ช่า, “อินเดีย: อำนาจเศรษฐกิจใหม่ในศตวรรษที่ 21”, น.108.

⁵⁵ Hu Shisheng, “India’s Approach to ASEAN and Its Regional Implications”, p.135.

⁵⁶ Chulacheeb Chinwanno, “Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit”, p.25.

⁵⁷ Ibid., p.26.

ในเดือนเมษายน 2005 ด้วยการสนับสนุนอย่างเต็มที่ของสิงคโปร์, อินโดนีเซีย, และไทย เพื่อให้อินเดียเข้าร่วมการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออก (EAS) รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน จึงลงนามเห็นชอบให้กับการมีส่วนร่วมของอินเดียใน EAS ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการที่อินเดีย ขยับเคลื่อนไปสู่ความเชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกที่แข็งแกร่งขึ้น พอ ๆ กับการพยายามของอาเซียนที่จะผูกพันกับอินเดียทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจในกิจการของภูมิภาค และแสดงบทบาทในการถ่วงดุลจีน⁵⁸ นอกจากนี้ในที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน-อินเดีย ฝ่ายอินเดีย ได้ย้ำถึงความสำคัญของการเป็นหุ้นส่วนที่ใกล้ชิดกับอาเซียนภายใต้นโยบายมองตะวันออก (Look East) ของอินเดีย ขณะเดียวกันที่ประชุมได้แสดงความพอใจต่อผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการหุ้นส่วนเพื่อสันติภาพ ความก้าวหน้าและความเจริญรุ่งเรืองระหว่างอินเดีย-อาเซียน⁵⁹

การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 4 ใน ค.ศ. 2005 มีสาระสำคัญ คือ อินเดีย จะเร่งดำเนินการเปิดเสรีทางการค้ากับอาเซียน⁶⁰ ในส่วนหนึ่งของโครงการความช่วยเหลือสำหรับสมาชิกใหม่อาเซียน คือ อินเดียประกาศเจตนารมณ์ที่จะจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมถาวรทางภาษาอังกฤษ ในแต่ละประเทศเหล่านั้น และเครือข่ายพื้นฐานดาวเทียมเชื่อมโยงอินเดียกับประเทศเหล่านั้นเพื่อการศึกษา และการแพทย์ผ่านดาวเทียม⁶¹ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและผลิตยาป้องกันไข้หวัดนก การก่อการร้าย และปัญหาความมั่นคง⁶² และจะพยายามเร่งรัดการเจรจา FTA อาเซียน-อินเดีย ซึ่งกำหนดให้มีผลบังคับใช้ใน ค.ศ. 2007 ครอบคลุมสินค้ากว่า 1,000 รายการ คาดว่าหลังจากใช้ข้อตกลงจะทำให้การค้าทวิภาคีขยายตัวร้อยละ 30 ต่อปี⁶³

ค.ศ. 2009 เป็นปีที่มีความคืบหน้าในความสัมพันธ์อินเดีย-อาเซียน เนื่องด้วยการบรรลุข้อตกลงการค้าเสรีด้านสินค้าอินเดีย-อาเซียน ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) เมื่อ 13 สิงหาคม 2009 ณ กรุงเทพ ฯ หลังจากที่มีการเจรจายืดเยื้อมาเป็นเวลานาน ซึ่งในรายละเอียดจะกล่าวถึงในส่วนของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ต่อมาในเดือนตุลาคม 2009

⁵⁸ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.124.

⁵⁹ กนกพรพรณ อัญญา, "อินเดีย" เอเชียรายปี (2006): 246.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, น.245.

⁶¹ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.124.

⁶² กนกพรพรณ อัญญา, "อินเดีย" เอเชียรายปี (2006): 245.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, น.246.

นายมานโมฮัน ซิงค์ เยือนไทยเพื่อเข้าร่วมการประชุมสุดยอดผู้นำอินเดียน-อาเซียนครั้งที่ 7 ในวันที่ 24 และการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งที่ 4 ในวันที่ 25 ในการประชุมสุดยอดผู้นำอินเดียน-อาเซียนได้มีการหารือเกี่ยวกับความร่วมมือในหลายสาขา อาทิ ความร่วมมือด้านการค้า การลงทุน การสร้างความเชื่อมโยงทางสาธาณูปโภคพื้นฐาน การท่องเที่ยว วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความมั่นคงทางอาหาร เกษตรกรรมและป่าไม้ การศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การให้บริการสาธาณสุขและการแพทย์แผนโบราณ การจัดการด้านภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ และความร่วมมือด้านความมั่นคง ซึ่งรวมถึงการต่อต้านการก่อการร้าย การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และความปลอดภัยทางทะเล⁶⁴

ความสัมพันธ์ทวิภาคี

นายกรัฐมนตรี อัดัล พินารี วัชปายี เยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 7-10 มกราคม 2001 ในการเยือนดังกล่าวมีการหารือและการลงนามในความตกลงร่วมมือกับเวียดนาม 3 ฉบับได้แก่ ความตกลงร่วมมือในการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ ความร่วมมือในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ความร่วมมือในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว⁶⁵ และยังมี ความตกลงทางด้านเศรษฐกิจรวมทั้งความร่วมมือด้านความมั่นคง

การเยือนอินโดนีเซียในระหว่างวันที่ 10-14 มกราคม 2001 นายวัชปายีได้ตกลงกับ ประธานาธิบดีอับดุลเราะห์มาน วาฮิด (Abdurahman Wahid) แห่งอินโดนีเซีย ที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อความเป็นเอกภาพ และบูรณภาพแห่งดินแดน และมีการลงนามในข้อตกลงร่วมกัน ในหลาย ๆ ด้านทั้งการทหาร, วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งความตกลงจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระดับรัฐมนตรี โดยอินโดนีเซียได้แสดงท่าทีสนับสนุนอินเดียนเข้าเป็นสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ทั้งนี้ความสำคัญของอินโดนีเซียอีกประการหนึ่งคือ การเป็นสมาชิกสำคัญขององค์การการประชุมอิสลาม (Organization of Islamic Conference- OIC) ซึ่งเป็นเวทีที่ ปากีสถานมักใช้โจมตีอินเดียนในปัญหาแคชเมียร์⁶⁶

⁶⁴ กระทรวงการต่างประเทศ, ข่าวสารนิตเทศ “สรุปประเด็นสำคัญของการประชุมสุดยอดอาเซียน-อินเดียน ครั้งที่ 7”, (29 ตุลาคม 2552) <<http://www.mfa.go.th/web/200.php?id=23329#>> 24 ตุลาคม 2552.

⁶⁵ กนกพรพรรณ อยู่ชุกา, ศราวุฒิ อารีย์, “อินเดียน” เอเชียรายปี (2002): 260.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, น.261.

การเยือนเวียดนามและอินโดนีเซียของนายวัชปายี ชี้ให้เห็นว่าอินเดียต้องการขยายบทบาทเข้ามาในอาเซียนมากขึ้น โดยคาดหวังว่าจะยกระดับความสัมพันธ์จากประเทศคู่เจรจาโดยสมบูรณ์ (dialog partner) ของอาเซียนและการเป็นสมาชิกการประชุมว่าด้วยความมั่นคงในภูมิภาค (ARF) ขึ้นมาเป็นการประชุมสุดยอดผู้นำอินเดี-อาเซียน โดยเวียดนามได้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว ขณะที่อินเดีสนับสนุนเวียดนามอย่างเต็มที่ในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO)⁶⁷

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2001 รัฐมนตรีต่างประเทศอินเดี Jaswant Singh เป็นรัฐมนตรีอินเดีคนแรกที่ไม่เยือนพม่าในรอบ 14 ปี ผลจากการเยือนดังกล่าวประกอบกับการเยือนของพลเอกหม่องเอ ใน ค.ศ. 2000 ทำให้ทั้งสองประเทศมีการฟื้นฟูการแลกเปลี่ยนทวิภาคีมากขึ้น รวมทั้งมีการพิจารณาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โครงการและกิจกรรมบริเวณชายแดน การป้องกันการก่อการร้าย การค้ายาเสพติด ความร่วมมือด้านวัฒนธรรม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยในการประชุมครั้งแรกของกลุ่มคณะทำงานร่วมระหว่างอินเดี-พม่า (The Indian-Myanmar Joint Working Group) ได้มีการพิจารณาความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยอินเดีเสนอจะให้ทุนส่งเสริมบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่พม่า นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือในโครงการสร้างทางหลวงสายเอเชียระหว่างเมือง Tamu-Kelemyo-Kelewa ซึ่งคาดว่าจะช่วยให้เศรษฐกิจของทั้งสองประเทศขยายตัว⁶⁸ ต้น ค.ศ. 2003 รองประธานาธิบดีอินเดีเยือนพม่าเพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์ทวิภาคี

นายวัชปายีเยือนสิงคโปร์ระหว่างวันที่ 7-9 เมษายน 2002 สาระสำคัญของการเยือนคือข้อตกลงเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (The Economic Partnership Agreement- EPA) ระหว่างกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้บริษัทอินเดีเข้ามาทำธุรกิจในอาเซียน และบริษัทสิงคโปร์ก็มีความเชื่อมั่นในการเข้าไปลงทุนในอินเดีด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้นายวัชปายี ได้เรียกร้องให้มีการศึกษาและร่วมมือครอบคลุมด้านส่งเสริมการค้าการวิจัยและพัฒนา การบิน เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเก็บภาษีศุลกากร⁶⁹ ทางด้านสิงคโปร์มี นายโก๊ะ จ๊ก ตง

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, น.261.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, น.260.

⁶⁹ กนกพรพรณ อยู่ช่า, "อินเดี" เอเชียรายปี (2003):315.

นายกรัฐมนตรีเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 7-9 เมษายน 2003 การเยือนครั้งนี้มีการลงนามในความตกลงความร่วมมือด้านเศรษฐกิจอย่างครอบคลุม (India-Singapore Comprehensive Economic Cooperation Agreement – CECA) ในวันที่ 8 เมษายน 2003 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรมของอินเดีย นาย Arun Jaitley และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมสิงคโปร์ นาย George Yeo โดยมีนายกรัฐมนตรีของทั้งสองฝ่ายเป็นสักขีพยาน นอกจากนี้ ยังมี การลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างอินเดีย-สิงคโปร์ เรื่องการให้การอบรมแก่ประเทศที่สามภายใต้แผนการริเริ่มสำหรับการรวมตัวของอาเซียน (The Initiative for ASEAN Integration – IAI) เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาภายในอาเซียนระหว่างสมาชิกเก่ากับสมาชิกใหม่ โดยเฉพาะกับกัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม⁷⁰

นายวิชัย เยือนกัมพูชาในระหว่างวันที่ 9-11 เมษายน 2002 เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่สองที่เยือนกัมพูชาต่อจาก นายเยาวหะลาล เนห์รู เมื่อ ค.ศ. 1954 การเยือนครั้งนี้มีการลงนามความตกลงหลายฉบับ ได้แก่ การบูรณะโบราณสถาน Ta Prum ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเสียมราฐ, การยกเว้นการตรวจลงตราหนังสือเดินทางนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่, ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวและการเปิดเส้นทางการบินโดยตรงระหว่างกัน, ความร่วมมือด้านโทรคมนาคม นอกจากนี้ อินเดียยังให้คำมั่นที่จะให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศและเสนอให้ข่าว 10,000 ตันเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ขณะเดียวกันกัมพูชาก็สนับสนุนให้อินเดียเข้าเป็นสมาชิกถาวรความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ⁷¹

ผู้นำอินเดียเยือนไทยมากกว่า 10 ครั้งในช่วงแรกของศตวรรษที่ 21 เริ่มจากนายวิชัยมาเยือนไทยหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2002 เพื่อหารือกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เกี่ยวกับพันธบัตรเอเชียและการให้สินเชื่อเอเชีย การติดตามความคืบหน้าการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-อินเดีย การเจรจาในการเพิ่มเที่ยวบินจากไทย-อินเดีย โดยเริ่มที่ เชียงใหม่ไปโกลกัตตา (การเปิดเส้นทางการบินนี้จะทำให้เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางของการบินในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง) ซึ่งสามารถเชื่อมไปสู่จีนตอนใต้ พม่า กัมพูชา ลาว และเวียดนาม อีกทั้ง

⁷⁰ Events : Ministry of External Affairs, India, (Apr. 8, 2003) อ้างถึงใน กนกพรธร อยู่ช่า, “อินเดีย” เอเชียรายปี (2004): 312.

⁷¹ กนกพรธร อยู่ช่า, “อินเดีย” เอเชียรายปี (2003): 316.

จะช่วยเพิ่มมูลค่าการค้าแบบทวิภาคีและการท่องเที่ยวให้มากขึ้น รวมทั้งการติดตามความคืบหน้าของการสร้างเครือข่ายเส้นทางคมนาคมเชื่อมระหว่างไทย-พม่า-อินเดีย⁷² และในระหว่างวันที่ 9-12 ตุลาคม 2003 นายวัชปายีมาเยือนไทยอีกครั้งอย่างเป็นทางการ ในโอกาสนี้ได้มีการลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-อินเดีย (Thai-India Free Trade Area – FTA) ขึ้นในวันที่ 9 ตุลาคม 2003⁷³ ต่อมานายกรัฐมนตรี มานโมฮัน ซิงค์ มาเยือนไทยในการประชุมสุดยอดผู้นำ BIMST-EC ในเดือนกรกฎาคม 2004, ผู้นำพรรคองเกรส นางโซเนีย คานธี เยือนไทยและเข้าร่วมประชุมเอตส์โลกครั้งที่ 15 ในวันที่ 16 กรกฎาคม 2004 และนาย K Natwar Singh รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเยือนไทยในปีเดียวกัน⁷⁴ และในช่วงวันที่ 23-25 ตุลาคม 2009 นายมานโมฮัน ซิงค์ เยือนไทยเพื่อเข้าร่วมการประชุม 2 การประชุม คือ ประชุมสุดยอดผู้นำอินเดีย-อาเซียน และการประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออก

นายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร ของไทยได้ไปเยือนอินเดียถึงสามครั้งคือระหว่างวันที่ 26-29 พฤศจิกายน 2001 เพื่อลงนามความตกลงในความร่วมมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และไปเยือนอีกสองครั้งในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2002 เพื่อเป็นสักขีพยานในการลงนามความตกลงระหว่างไทยกับอินเดีย 2 ฉบับ ได้แก่ ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการสำรวจและการใช้ประโยชน์จากอวกาศส่วนนอกในทางสันติระหว่างไทยและอินเดียอีกฉบับคือ ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ วิชาการ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการถ่ายทอดเทคโนโลยีความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์อวกาศและวิทยาศาสตร์ทั่วไป รวมถึงเทคโนโลยีด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ไทยยังพยายามผลักดันและเร่งการดำเนินการเขตการค้าเสรีไทย-อินเดีย (Thai-Indian Free Trade Area-FTA) เพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนการค้าระหว่างทั้งสองประเทศให้ขยายตัวมากขึ้น⁷⁵ และไปเยือนอีกครั้งใน ค.ศ. 2005 ก่อนหน้านั้น ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ได้

⁷² เรื่องเดียวกัน, น.319.

⁷³ กนกพรรณ อยู่ช่า, “อินเดีย” เอเชียรายปี (2004): 310.

⁷⁴ Chulacheeb Chinwanno, “Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit”, p.13.

⁷⁵ กนกพรรณ อยู่ช่า, “อินเดีย” เอเชียรายปี (2003): 318.

เดินทางไปเยือนอินเดียในเดือนกรกฎาคม 2001 เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเยือนของ พ.ต.ท. ทักษิณ ในเวลาต่อมา⁷⁶ ต่อมาในระหว่างวันที่ 25-27 มิถุนายน 2007 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีของไทยไปเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการเพื่อกระชับความสัมพันธ์ในทุกระดับ และเป็นการเยือนในโอกาสที่ความสัมพันธ์ทางการทูตไทยอินเดียจะครบรอบ 60 ปีในวันที่ 1 สิงหาคม 2007 โดยมีวัตถุประสงค์ของการเยือนที่สำคัญ คือ เน้นย้ำความสัมพันธ์หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์, สานต่อและผลักดันความร่วมมือที่เป็นประโยชน์ของไทย เช่น การเปิดน่านฟ้าเสรีเพื่อเพิ่มเที่ยวบินระหว่างไทยและอินเดีย และการเจรจาความตกลงเขตการค้าเสรีระดับทวิภาคี ฯลฯ⁷⁷

ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง

ก่อนหน้าที่ยินดีจะลงนามในปฏิญญาต่อต้านการก่อการร้ายกับอาเซียนใน ค.ศ. 2003 อินเดียได้เริ่มร่วมลาดตระเวนแถบช่องแคบมะละกากับสหรัฐฯ มาแล้ว หลังจากลงนามแล้วก็ยิ่งเพิ่มการร่วมซ้อมรบกับอาเซียน, ญี่ปุ่น, และเกาหลีใต้ในมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้จัดให้มีการร่วมซ้อมรบเป็นประจำกับสิงคโปร์, เวียดนาม, และอินโดนีเซีย⁷⁸ หลังจากเหตุการณ์ก่อการร้าย 19 กันยายน 2001 ที่นิวยอร์ก และ 13 ธันวาคม 2001 ที่รัฐสภาอินเดีย ทำให้อินเดียยิ่งเห็นว่าเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือกับเพื่อนบ้านในการจัดการปัญหาดังกล่าว⁷⁹

ใน ค.ศ. 2001 นายก ๔ อินเดียไปเยือนเวียดนามและให้สัญญาว่าจะจัดหาเครื่องบินมือเครื่องใช้ในการทดลองนิวเคลียร์และฝึกอบรบนักวิทยาศาสตร์ชาวเวียดนามจำนวน 30 คน อีกทั้งได้สัญญาว่าจะจัดหาขีปนาวุธพิสัยใกล้ให้แก่เวียดนามด้วย⁸⁰ ทางด้านเวียดนามได้ให้ความช่วยเหลือทหารอินเดียในการฝึกการรบแบบกองโจรเพื่อให้อินเดียนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาแคชมีร์⁸¹

⁷⁶ Chulacheeb Chinwanno, "Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit", p.12.

⁷⁷ สยามจดหมายเหตุ: ปีที่32 มิ.ย.2550, น.827.

⁷⁸ Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.139.

⁷⁹ Chulacheeb Chinwanno, "The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in Southeast Asia", p.161.

⁸⁰ Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.141.

⁸¹ กนกพรพรณ อยู่ชลา, ศราวุฒิ อารีย์, "อินเดีย" เอเชียรายปี (2002): 261.

อินเดียกระชับความสัมพันธ์กับพม่า โดยเฉพาะด้านการทหารกับรัฐบาลทหารพม่า โดยร่วมกันต่อสู้กับค่ายทหารที่ต่อต้านรัฐบาลในพม่า, เสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการและควบคุมชายแดน, และทั้งสองประเทศยังได้ลงนามในข้อตกลงต่อต้านการก่อการร้าย ด้านพม่าก็ช่วยอินเดียในการรับมือกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอินเดีย เช่น เดือนกรกฎาคม 2003 กองทัพพม่าได้ทำลายหน่วยรบของสมัชชาสังคมนิยมแห่งชาตินาคา (Nagaland National Socialist Council) เป็นกองกำลังแบ่งแยกดินแดนทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย นอกจากนี้ อุวินอ่อง รัฐมนตรีต่างประเทศพม่าได้กล่าวกับสื่อมวลชนในนิวเดลีว่า ประเทศพม่าจะกระทำการใด ๆ ก็ตามที่จำเป็นต่อการขจัดกลุ่มกบฏต่าง ๆ ในอินเดียและรัฐบาลของเขาจะร่วมมือกับรัฐบาลอินเดียในการนี้⁸² ทางด้านนายพล N.C. Vij ผู้บัญชาการทหารอินเดีย ได้ประกาศเมื่อ ธันวาคม 2003 ว่า อินเดียจะร่วมปฏิบัติการทางทหารกับพม่าต่อต้านการจลาจลในพม่าด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับกองทัพของอินเดียและพม่าเป็นไปอย่างดี เพราะไม่ใช่ครั้งแรกที่พม่าช่วยอินเดียปราบปรามจลาจล แต่อย่างน้อย 3 ครั้งในรอบ 10 ปีที่พม่าได้ช่วยกองกำลังความมั่นคงอินเดียเข้าสลายการจลาจล⁸³ นอกจากนี้อินเดียยังได้ฝึกการรบสมัยใหม่และการขับเครื่องบินรบ MiG-series ให้กับกองทัพพม่าด้วย⁸⁴

อินเดียให้ความสนใจไทยและมาเลเซียเป็นพิเศษเกี่ยวกับความร่วมมือกับอาเซียนในด้านการก่อการร้าย ในเดือนมิถุนายน 2003 นาย K G Ramachandran ประธานคณะกรรมการฝ่ายความมั่นคงแห่งสมาพันธ์หอการค้าและอุตสาหกรรมอินเดีย (the Federation of Indian Chambers of Commerce and Indian Industry: FICCI) กล่าวเรื่องความจำเป็นที่อินเดียและไทยจะต้องร่วมมือกันต่อต้านการก่อการร้ายมีใจความว่า

*“อินเดียและไทยเป็นพันธมิตรกันโดยธรรมชาติในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของโลกถึงเวลาแล้วที่เราต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังเพื่อผู้กับการก่อการร้าย ”*⁸⁵

อินเดียขอความร่วมมือมาเลเซียให้ช่วยควบคุมกลุ่มคนบางกลุ่มในมาเลเซียที่ถูกกล่าวหาว่าร่วมมือกับผู้ก่อการร้ายที่มาก่อการก่อการบริเวณแคชเมียร์ ซึ่งกลุ่มนี้มีฐานที่มั่นอยู่ใน

⁸² Hu Shisheng, “India’s Approach to ASEAN and Its Regional Implications”, p.136.

⁸³ Ibid., p.136.

⁸⁴ Ibid., p.140.

⁸⁵ Ibid., p.138.

ปากีสถาน เพราะก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001 เขาวชนมาเลเซียจำนวนมาก ถูกส่งไปเรียนที่ มัดเราะฮะฮ์ (madrasah) หรือโรงเรียนสอนศาสนาในปากีสถาน ซึ่งในเวลาต่อมา พวกเขาเหล่านั้นเป็นจำนวนมากได้ทำงานใกล้ชิดกับกลุ่มตาลีบันในอัฟกานิสถาน⁸⁶ ทั้งนี้ สิ่งที่ควบคู่ไปกับการต่อต้านการก่อการร้ายก็คือ อินเดียจำเป็นต้องร่วมมือกับอาเซียนในการจัดการกับภัยคุกคามความมั่นคงสมัยใหม่เช่น การค้ายาเสพติด, การลักลอบค้าอาวุธ, และโจรสลัด รวมทั้งอาชญากรรมข้ามชาติต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

อินเดียเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำทางธุรกิจอินเดียอาเซียนครั้งที่ 1 ณ กรุงนิวเดลี และเมืองไฮเดอราบัดในเดือนตุลาคม 2002 อินเดียเชื่อในประสิทธิภาพที่จะขยายความร่วมมือด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะในภาคของเทคโนโลยีสารสนเทศกับประเทศอาเซียน⁸⁷

การค้าโดยรวมระหว่างอินเดียกับอาเซียนมีเพียง 1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ฯ เท่านั้น (เปรียบเทียบกับสหรัฐ ฯ 120 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ, ญี่ปุ่น 116 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ, จีน 7 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ฯ)⁸⁸ การลงทุนของทั้งสองฝ่ายก็ยังมีจำนวนน้อย เศรษฐกิจอินเดียผูกติดกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ค่อนข้างน้อย ส่วนหนึ่งก็เพราะการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของอินเดียเพิ่งเริ่มต้นได้เพียง 10 ปีซึ่งยังไม่สมบูรณ์ดี เพื่อเพิ่มปริมาณการค้าและการลงทุนระหว่างกัน ทำให้ในเดือนพฤศจิกายน 2002 อินเดียยื่นข้อเสนอแก่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกี่ยวกับการจัดการการค้าและการลงทุนในภูมิภาค (Regional Trade and Investment Arrangement- RTIA) ซึ่งลอกเลียนจากข้อเสนอการค้าเสรีของจีนและญี่ปุ่น⁸⁹ ความร่วมมือระหว่างอินเดียและอาเซียนด้านต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, ความร่วมมือในการขนส่งและโครงสร้างพื้นฐาน, วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอวกาศและสารสนเทศ ซึ่งจะช่วยขยายความผูกพันทางการค้าและการลงทุน ชุมกำลังในการขยายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจได้ก่อตัวขึ้นเมื่อมีการตกลงให้มีการประชุมสุดยอดอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 1 ขึ้นเมื่อพฤศจิกายน 2002 ซึ่งอินเดียได้เพิ่มการสนับสนุนการริเริ่ม

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.125.

⁸⁸ "Trade in Asia: Every man for himself", *The Economist*, 31 Oct. 2002, Cited by Satu P. Limaye, "India's Relation with Southeast Asia take a Wing", 2003, p.43.

⁸⁹ Ibid., p.43.

เพื่อรวมตัวกันของอาเซียน (the Initiative for ASEAN Integration- IAI) ในกรณีนี้เพื่อที่อินเดียจะได้เสนอสิทธิพิเศษทางศุลกากรและการสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับสมาชิกอาเซียนทั้งเก่าและใหม่⁹⁰ จึงอาจกล่าวได้ว่าขุมพลังในการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของอินเดียนับแต่อาเซียนได้ถูกก่อตั้งขึ้นในการประชุมสุดยอดอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 1 นี้ เพื่อรอที่จะถูกต่อยอดไปเป็นกรอบความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างครอบคลุมซึ่งได้รับการลงนามในการประชุมสุดยอดอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 2 เมื่อเดือนตุลาคม 2003 ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อการวางแผนสร้างการตกลงการค้าเสรี⁹¹

อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลของการค้าระหว่างอินเดียและอาเซียนจากราว ๆ 2.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ใน ค.ศ. 1993-94 เป็น 12.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ใน ค.ศ. 2002-2003 (อาเซียนกลายเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับสามของอินเดียรองจากสหภาพยุโรปและสหรัฐ ฯ)⁹² ประกอบกับความได้เปรียบของอินเดียเมื่อเปรียบเทียบกับอาเซียนในเรื่องแรงงานราคาถูก, จุดแข็งของประสบการณ์ในด้านอุตสาหกรรม, ศักยภาพทางเทคโนโลยี ทำให้ใน ค.ศ. 2003 นายกรัฐมนตรีอินเดียตั้งเป้าหมายการค้ากับอาเซียนใน ค.ศ. 2007 ไว้ที่ 30 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ⁹³

การค้าอาวูระหว่างอินเดียและอาเซียนเป็นการค้าที่มีความสำคัญมากขึ้นของภาคการค้าทวิภาคีในปัจจุบัน เพราะนับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาศักยภาพในการวิจัยและพัฒนาของอินเดียในเรื่องอาวูสงครามที่ทันสมัยได้ถูกปรับปรุงจนแข็งแกร่ง เปรียบเทียบกับอาเซียนแล้ว อาวูสงครามของอินเดียไม่เพียงแต่มีคุณภาพดีเท่านั้นแต่ยังราคาถูกด้วย ทำให้อินเดียก้าวเข้ามามีบทบาทในตลาดค้าอาวูสงครามในอาเซียน โดยเฉพาะกับประเทศที่มีความร่วมมือด้านความมั่นคงกับอินเดียอย่างใกล้ชิด เช่น เวียดนาม, มาเลเซีย, ไทย, และอินโดนีเซียก็必将มีความสัมพันธ์ในการค้าอาวูตามมาด้วย⁹⁴

⁹⁰ Ibid., p.44.

⁹¹ Chulacheeb Chinwanno, "The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in Southeast Asia", p.160.

⁹² Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?" p.125.

⁹³ Sultan Shahin, "India's 'Look East' Policy Pays Off", 11Oct.2003, <http://atime.com/atimes/South_Asia/EJ11Df05.html>, Cited by Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.133.

⁹⁴ Ibid., p.132.

ตารางที่ 3.3

การนำเข้าของอินเดียจากอาเซียนในศตวรรษที่ 21

Values in US\$ Million

	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	(apr-dec) 2008
BRUNEI	0.15	0.36	0.32	0.34	0.54	0.88	285.24	225.81	268.53
CAMBODIA	1.32	1.12	0.61	0.28	0.24	0.78	1.58	2.87	2.25
INDONESIA	910.24	1,036.81	1,380.87	2,122.08	2,617.74	3,008.11	4,169.08	4,826.06	5,042.00
LAO		0.04	0.15	0.13	0.05	0.1	0.36	0.11	0.48
MALAYSIA	1,176.80	1,133.54	1,465.42	2,046.56	2,299.01	2,415.61	5,294.81	6,007.84	5,863.19
MYANMAR	181.69	374.43	336.04	409.01	405.91	525.96	782.54	809.94	688.59
PHILIPPINES	63.04	94.84	123.77	122.11	187.39	235.49	167.38	204.74	168.36
SINGAPORE	1,463.91	1,304.09	1,434.81	2,085.38	2,651.40	3,353.77	5,489.56	8,121.61	5,823.39
THAILAND	337.92	423.09	379	609.06	865.88	1,211.58	1,745.61	2,302.13	2,066.13
VIETNAM	12.39	18.91	29.18	38.21	86.5	131.39	167.65	173.47	315.77
Total	4,147.48	4,387.22	5,150.17	7,433.16	9,114.66	10,883.68	18,103.80	22,674.58	20,238.69

ที่มา: ปรับจาก Department of Commerce, Ministry of Commerce and Industry, Government of India,

"Export Import Data Bank", (29 October 2009) <<http://commerce.nic.in/eidb/ergncntq.asp>> 26 January 2009.

ตารางที่ 3.4

การส่งออกของอินเดียไปยังอาเซียนในศตวรรษที่ 21

Values in US\$ Million

	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008 (apr-dec)
BRUNEI	3.31	2.86	4.45	4.59	5.06	42.94	8.31	10.45	13.55
CAMBODIA	7.86	11.29	19.84	18.6	18.13	24.19	52.16	53.45	35.94
INDONESIA	399.75	533.71	826.06	1,127.21	1,332.60	1,380.20	2,028.08	2,160.18	1,816.07
LAO	6.24	3.16	1.58	0.43	2.65	5.47	2.38	3.83	3.62
MALAYSIA	608.15	773.69	749.37	892.77	1,084.06	1,161.86	1,304.31	2,568.84	2,027.95
MYANMAR	52.71	60.89	75.07	89.64	113.19	110.7	140.06	185.43	173.28
PHILIPPINES	202.61	247.79	472	321.53	412.23	494.66	582.54	618.95	574.22
SINGAPORE	877.11	972.31	1,421.58	2,124.84	4,000.61	5,425.29	6,068.93	7,371.15	6,556.70
THAILAND	530.12	633.13	711.2	831.69	901.39	1,075.31	1,444.35	1,808.79	1,441.31
VIETNAM	225.9	218.17	337.39	410.44	555.96	690.68	982.6	1,603.16	1,134.45
Total	2,913.78	3,457.02	4,618.54	5,821.74	8,425.89	10,411.30	12,613.72	16,384.25	13,777.08

ที่มา: ปรับจาก Department of Commerce, Ministry of Commerce and Industry, Government of India,

"Export Import Data Bank", (29 October 2009) <<http://commerce.nic.in/eidb/ergncntq.asp>> 26 January 2009.

การลงทุนที่เติบโตอย่างรวดเร็วของทั้งสองฝ่าย การลงทุนของอาเซียนในปัจจุบันที่เพิ่มขึ้นคือ ภาคโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนนและทางหลวง, โทรคมนาคม, ท่าเรือ, ท่าอากาศยาน, และการท่องเที่ยวในอินเดีย จาก ค.ศ. 1991 ที่มีมูลค่าการลงทุนเพียงน้อยนิด ในปัจจุบันอาเซียนได้อนุมัติการลงทุนไปแล้วกว่า 2.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕ โดยมีสิงคโปร์, มาเลเซีย และไทยเป็นอันดับต้น ๆ ในทางกลับกันอาเซียนก็เป็นแหล่งลงทุนต่างประเทศขนาดใหญ่ของอินเดียรวมทั้งการร่วมทุนด้วยเช่นกัน ประเภทการลงทุนหลักของอินเดียคือ การพัฒนาซอฟต์แวร์, อัญมณีและเครื่องประดับ, สินค้าหัตถกรรม, สิ่งทอ, เคมีภัณฑ์และโลหะ, สาธารณูปโภคพื้นฐาน, โทรคมนาคม, เทคโนโลยีขั้นสูง, ยาและเวชภัณฑ์ องค์กรหลักทางด้านวิศวกรรมของภาครัฐที่มาจากอินเดีย เช่น the Bharat Heavy Electricals Ltd (BHEL), Bharat Electricals Ltd (BEL) และบริษัทเอกชนทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Infosys และ WIPRO ทั้งหมดนี้เข้ามาลงทุนในมาเลเซีย⁹⁵ ส่วน 20 อันดับแรกของบริษัทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอินเดียนั้นปรากฏอยู่ในสิงคโปร์⁹⁶ ซึ่งใน ค.ศ. 2006-2008 การลงทุนจากอินเดียในอาเซียนมีมูลค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 516.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ๕⁹⁷

ในปัจจุบันสิงคโปร์เป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่เป็นอันดับสามในอินเดีย (รองจากสหภาพยุโรปและสหรัฐ ๕) ด้วยมูลค่าการลงทุนในภาคการสื่อสาร 1.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕, ด้านเทคโนโลยี, ด้านบริการทางการเงิน, และอุตสาหกรรมยานอวกาศอีกจำนวน 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕ มาเลเซียอยู่ในอันดับ 10 ของประเทศที่มำลงทุนในอินเดีย มีโครงการที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว 21 โครงการมีมูลค่าประมาณ 1.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ๕ ในทางกลับกัน เดือนธันวาคม 2004 อินเดียลงทุน 144 โครงการมีมูลค่าประมาณ 420 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ๕ ในมาเลเซีย โดยเน้นภาคอุตสาหกรรมหัตถกรรม⁹⁸

⁹⁵ Arun Bhattacharjee, "India Airs Grievances against Malaysia", 5Jun2003, <http://atime.com/atimes/Southeast_Asia/EF05Ae03.html>, Cited by Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.133.

⁹⁶ Ibid., p.133.

⁹⁷ ASEAN Secretariat, "ASEAN foreign direct investments net inflow from selected partner countries/regions", (2 June 2008) <<http://www.aseansec.org/Stat/Table26.pdf>> 29 December 2006.

⁹⁸ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.125.

บริษัทของไทยที่ เป็นผู้เข้าไปลงทุนในอินเดีย นอกจากบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ (CP) แล้ว ยังมีบริษัทอื่น ๆ เช่น ไทยซัมมิท (Thai Summit), ไทยเดลต้าอิเล็กทรอนิกส์ (Thai Delta Electronic), บริษัทไทยสแตนลีย์อิเล็กทริก (Thai Stanley Electric Company), และ ชินแซทเทลไลท์ (Shin Satellite Co) เป็นต้น ส่วนบริษัทสำคัญ ๆ ของอินเดียที่เข้ามาลงทุนในไทยคือ บริษัททาทา เทคโนโลยี จำกัด (Tata Technologies Co. Ltd.) และยังมีบริษัทซาราฟ อินโฟเทค (Saraff Infotech) ที่มีลูกจ้างคนไทยกว่า 120 คนอยู่ในธุรกิจ outsourcing นี้⁹⁹

ตัวช่วยที่จะทำให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างอินเดียและอาเซียนเพิ่มขึ้น อีกด้านหนึ่งก็คือ การพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคทั้งทางบก, ทางเรือ, ทางอากาศ และการโทรคมนาคม เช่น ทางหลวงเชื่อมอินเดีย-พม่า-ไทย เชื่อมจาก Moreli ทาง ตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ผ่านทาง Bagan ในพม่า มาจนถึงจังหวัดตากของไทย¹⁰⁰, ทางหลวงเชื่อมจังหวัดกาญจนบุรีของไทยไปยังท่าเรือน้ำลึกที่เมือง Tavoy ในพม่า ไปจนถึงท่าเรือ ขนส่งในอินเดีย โครงการสองโครงการนี้จึงเกิดขึ้นด้วยความร่วมมือระหว่างอินเดียและไทยทั้งด้าน การเงินและด้านเทคนิคต่าง ๆ

นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรี อตัล ปิหารี วัชปายี ได้กล่าวไว้ในระหว่างการเยือนสิงคโปร์ และกัมพูชาเมื่อเดือนเมษายน 2002 ว่า

“ทางหลวงที่ทอดยาวออกไปจะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม และการติดต่อระหว่าง ประชาชนอินเดียกับประชาชนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”¹⁰¹

การเชื่อมต่ออีกด้านที่มีความสำคัญพอ ๆ กันคือ การเชื่อมสายเคเบิลใต้ทะเลระหว่าง อินเดียกับสิงคโปร์เพื่ออำนวยความสะดวกในการโทรศัพท์ทางไกลและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ส่วนทางด้านอากาศอินเดียเสนอนโยบาย “open skies” ให้กับสายการบินของประเทศสมาชิก อาเซียน โดยเปิดเสรีเที่ยวบินประจำวันมายังเมืองต่าง ๆ ที่สำคัญในอินเดียเช่น นิวเดลี, โกลกัตตา , มุมไบ และเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอินเดีย 18 แห่ง

⁹⁹ Chulacheeb Chinwanno, “Sixty Years of Diplomatic Relations between Thailand and India: From Different Perceptions to Mutual Benefit”, p.24.

¹⁰⁰ Dinesh C. Sharma, “India Reaches Out”, *The Bangkok Post*, 13 Apr 2002, p8, Cited by Chulacheeb Chinwanno, “The Dragon, the Bull and the Ricestalks: The Roles of China and India in Southeast Asia”, p.161.

¹⁰¹ Ibid., p.161.

ในวันที่ 17 มีนาคม 2002 เหงียน ทิ บินห์ (Nguyen Thi Binh) รองประธานาธิบดีเวียดนามเยือนอินเดีย ในการเยือนดังกล่าวอินเดียอนุมัติเงินจำนวน 100 ล้านดอลลาร์เพื่อจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมและอุปกรณ์ซอฟต์แวร์ของ ONGC (the Indian Oil and Natural Gas Corporation Limited) และลงทุนจำนวน 238 ล้านดอลลาร์เพื่อสำรวจก๊าซและน้ำมันในเวียดนาม¹⁰² นอกจากนี้ยังมี การลงนามความตกลงจัดตั้งโรงงานผลิตยาในนครไฮจิมีนห์ และความตกลงสนับสนุนอุปกรณ์ประกอบรถยนต์ในเวียดนาม¹⁰³

การลงทุนด้านพลังงานเป็นอีกภาคหนึ่งที่อินเดียเข้ามาลงทุน บริษัทก๊าซและน้ำมันของอินเดียได้ช่วยเวียดนามและพม่าในการสำรวจและขุดเจาะปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติ ในเดือนพฤศจิกายน 2003 บริษัทของอินเดียร่วมกับสมาคมของเกาหลีใต้ได้เริ่มสำรวจน่านน้ำชายฝั่ง Arakan ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพม่า จากการสำรวจประมาณการว่ามีก๊าซอยู่ในบริเวณ ความลึก 4-6 ล้านล้านคิวบิกฟุต มีน้ำมันปริมาณระหว่าง 700 ล้านถึง 1.1 พันล้านบาร์เรล อินเดียวางแผนที่จะลำเลียงก๊าซเหล่านี้เข้ามาในอินเดียโดยการเชื่อมต่อกับท่อใต้ทะเลกับบริเวณที่ค้นพบก๊าซของพม่าไปยังชายฝั่งตะวันออกแล้วขึ้นบนบกผ่านบังกลาเทศเข้ามาทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียหรือเบงกอลตะวันตก¹⁰⁴ นอกจากนี้อินโดนีเซียก็เป็นอีกประเทศที่บริษัทอินเดียเข้าไปขุดเจาะน้ำมัน

ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่อินเดียให้กับพม่ายังคงมีต่อเนื่องมาจากทศวรรษ 1990 ใน ค.ศ. 2003 อินเดียให้สินเชื่อแก่พม่าจำนวน 57 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹⁰⁵ และก่อนหน้านี้นี้ในวันที่ 6 เมษายน 2002 นาย Jaswant Singh รัฐมนตรีต่างประเทศของอินเดียเยือนพม่าเพื่อเปิดโครงการทางหลวงไตรภาคีเชื่อมไทยพม่าและอินเดีย ซึ่งอินเดียเตรียมเงินไว้ให้โครงการนี้ถึง 1 ล้านดอลลาร์¹⁰⁵

วันที่ 4 กันยายน 2003 นายวัชปายี นายก ๗ อินเดีย ได้เผยต่อรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนว่า อินเดียได้ตัดสินใจสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างนิวเดลีกับฮานอย โดยใช้เส้นทางผ่านพม่า,

¹⁰² Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.141.

¹⁰³ กนกพรพรณ อยู่ชุกา, ศราววุฒิ อารีย์, "อินเดีย" *เอเชียรายปี* (2002): 261.

¹⁰⁴ Supratim Mukherjee, "Myanmar: Cheers, Jeers over Giant Gas Find", 14Feb.2004, <http://atime.com/atimes/South_Asia/FB14Df01.html>, Cited by Hu Shisheng, "India's Approach to ASEAN and Its Regional Implications", p.134.

¹⁰⁵ Ibid., p.136.

ไทย, ลาว, และกัมพูชา¹⁰⁶ เส้นทางสายนี้นอกจากจะเชื่อมต่อกับอินเดียกับอาเซียนแล้ว ยังเชื่อมกับทางรถไฟสาย Pan-Asia ที่เชื่อมต่อกับสิงคโปร์กับคุนหมิงด้วย อินเดียเชื่อว่าเส้นทางสายนี้จะช่วยให้สินค้าของอินเดียเข้าสู่ตลาดของอาเซียนได้สะดวกยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างอินเดียและกัมพูชายังพอมีช่องทางที่จะขยายการค้าได้อีกมาก เพราะในแต่ละปีกัมพูชานำเข้าเวชภัณฑ์ อะไหล่ยานยนต์ และกัณกรงบุหรืจากอินเดียคิดเป็นมูลค่ากว่า 12 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ขณะที่กัมพูชาส่งออกไปสหรัฐฯ และเฟอร์นิเจอร์ไปอินเดียคิดเป็นมูลค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น¹⁰⁷

ในการประชุมกรอบระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนอินเดียครั้งที่ 4 ในเดือนธันวาคม 2005 อินเดียเสนอที่จะปรับลดอัตราภาษีนำเข้าสินค้าจากประเทศอาเซียนเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายจะเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างอินเดีย-อาเซียน 2 เท่าตัว เป็น 30 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ ภายใน ค.ศ. 2007¹⁰⁸ และต่อมาใน ค.ศ. 2008 การค้าระหว่างอินเดียกับอาเซียนมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเป็น 47,465.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ หรือร้อยละ 10 ของการค้าระหว่างอินเดียกับทั่วโลก¹⁰⁹ และเป็นร้อยละ 2.8 ของการค้าระหว่างประเทศของอาเซียน โดยอินเดียเป็นคู่ค้าอันดับที่ 8 ของอาเซียน¹¹⁰ และอาเซียนเป็นคู่ค้าอันดับ 3 ของอินเดียรองจากสหภาพยุโรปและสหรัฐ ฯ

ข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-อินเดีย

ความคิดริเริ่มเรื่องเขตการค้าเสรีอาเซียน-อินเดียได้เริ่มมาจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 8 และการประชุมสุดยอดความร่วมมืออาเซียน-อินเดียครั้งที่ 1 ในระหว่างวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2002 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา โดย นาย Yashwant Singha รัฐมนตรีว่าการ

¹⁰⁶ Ibid., p.141.

¹⁰⁷ สยามจดหมายเหตุ 15 (2545) : 418-420, อ้างถึงใน กนกพรรณ อยู่ชา, “อินเดีย” เอเชียรายปี (2003): 316.

¹⁰⁸ ผู้จัดการออนไลน์ (12 ธ.ค.2005) อ้างถึงใน กนกพรรณ อยู่ชา, “อินเดีย” เอเชียรายปี (2006): 245.

¹⁰⁹ คณาภพ ทองมั่ง, “เกาะติดอาเซียน: อินเดีย-อาเซียน”, โลกวันนี้, 23 ต.ค.52, น.6.

¹¹⁰ ASEAN Secretariat, “Top ten ASEAN trade partner countries/regions, 2008”, (6 September 2009) <<http://www.aseansec.org/Stat/Table20.pdf>> 15 August 2009.

กระทรวงการคลังอินเดียในขณะนั้นมีความกังวลว่าการค้าทวิภาคีของอาเซียนจะถูกจำกัดอยู่แค่บางภาคธุรกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ และแค่บางประเทศ อีกทั้งดุลการค้าก็ยังเป็นของอาเซียน ประเด็นการค้าทวิภาคีจึงถูกนำขึ้นมาพูดในการประชุมดังกล่าว ต่อมาในการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 5 ณ กรุงนิวเดลีในเดือนพฤษภาคม 2003 มาเลเซียซึ่งเป็นประธานร่วมในการประชุมได้เน้นย้ำความสำคัญของการขับเคลื่อนความเกี่ยวพันทางการค้าอินเดีย-อาเซียนไปสู่กรอบความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (A Framework Agreement on Economic Cooperation)

ความคืบหน้าในการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียนอินเดียเริ่มเห็นภาพชัดเจนเมื่อความคิดนี้ได้ถูกนำมาพิจารณาในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 9 ระหว่างวันที่ 7-8 ตุลาคม 2003 และการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-อินเดียครั้งที่ 2 ณ เกาะบาหลีประเทศอินโดนีเซียในวันที่ 8 ตุลาคม 2003 กรอบความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างครอบคลุม (The Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation) ระหว่างอาเซียนกับอินเดียนั้นได้รับการลงนามโดยผู้นำอาเซียนและนายกรัฐมนตรี อตัล ปิหารี วุชปายี แห่งอินเดีย ทั้งนี้ก็เพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ทั้งสินค้า, บริการ, และการลงทุน ในการเจรจาดังกล่าว คาดว่าจะกำหนดรายการเร่งลดภาษีสินค้า (early harvest) จำนวน 105 รายการ ภายใน ค.ศ. 2004 และกำหนดจะให้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-อินเดียมีผลบังคับใช้สำหรับประเทศสมาชิกเดิม 6 ประเทศภายในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2007 และสมาชิกอาเซียนใหม่ 4 ประเทศ (CLMV) ใน ค.ศ. 2010 โดยมีเป้าหมายว่าภาคสินค้าจะมีผลสมบูรณ์ภายใน 31 ตุลาคม 2011 ซึ่งมีผลเฉพาะกับบรูไน, อินโดนีเซีย, มาเลเซีย, สิงคโปร์, ไทย, และอินเดีย ส่วนฟิลิปปินส์และกลุ่มประเทศ CLMV นั้นตั้งเป้าไว้วันที่ 31 ตุลาคม 2016¹¹¹ ทั้งนี้ภาคการบริการและการลงทุน ให้เจรจาภายหลังข้อตกลงการค้าสินค้า โดยให้มีการเปิดเสรีการค้าบริการและการลงทุนรายสาขา¹¹²

ในการเจรจาได้มีการตั้ง ASEAN Trade Negotiating Group (TNG) เป็นเวทีประชุมหารือระหว่างสมาชิกอาเซียน และจัดตั้งคณะเจรจาอาเซียน-อินเดีย (ASEAN-India Trade

¹¹¹ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", p.126.

¹¹² กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์, "ความคืบหน้าการเจรจาเขตการค้าเสรีของไทย กับ ASEAN-India", (22 มีนาคม 2551)

<<http://www.thaifita.com/ThaiFTA/Home/NegotastesStatus/tabid/117/Default.aspx>> 27 ธันวาคม 2550.

Negotiating Committee: TNC) เป็นเวทีหารือระหว่างอาเซียน-อินเดีย โดยมีมาเลเซียเป็นประธาน ฝ่ายอาเซียน¹¹³

สาเหตุที่ทำให้การเจรจาเขตการค้าเสรีอาเซียน-อินเดียยืดยาว

จากที่ได้คาดการณ์ในตอนแรกว่าการเจรจาเขตการค้าเสรีอาเซียน-อินเดียจะเสร็จสิ้นภายใน ค.ศ. 2007 แต่ก็ได้ไม่ได้เป็นไปตามคาดเพราะได้มีการเลื่อนการเจรจาออกไป โดยสาเหตุมาจากที่ทั้งสองฝ่ายคือ อาเซียนและอินเดียไม่สามารถตกลงกันได้ประเด็นต่าง ๆ เช่น อินเดียยื่นกรณที่จะตัดรายการสินค้าออกถึง 1,414 รายการ (เป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอและเกษตร) ออกจาก FTA ครั้งหนึ่งที่นายบาดาวี นายก ๙ มาเลเซียกล่าวว่า

“อาเซียนมีความกังวลต่อข้อเสนอของอินเดียที่จะตัดรายการส่วนใหญ่ออกจาก FTA โดยการให้สินค้าจำนวนมากอยู่ในกลุ่มสินค้าที่ไม่ลดภาษี”¹¹⁴

นอกจากนี้ FTA อินเดีย-อาเซียนยังต้องเจอกับอุปสรรคที่เป็นปัจจัยภายในของอินเดียคือ แรงกดดันภายในประเทศอินเดียซึ่งมีสาเหตุจากความเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์กับรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรกับรัฐมนตรีกระทรวงการคลังอินเดีย โดยรัฐมนตรีพาณิชย์เสนอให้ลดภาษีศุลกากรสินค้าอ่อนไหวเช่น น้ำมันปาล์ม, พริกไทย, ชา, และกาแฟ และยังเสนอให้ลดจำนวนบัญชีสินค้าอ่อนไหวให้เหลือ 990 รายการ ทางด้านรัฐมนตรีเกษตรยิ่งกังวลมากขึ้นว่า อาจส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวของเกษตรกรอินเดีย ส่วนรัฐมนตรีคลังเกรงว่าจะสูญเสียรายได้ที่กำลังเพิ่มขึ้นจากการลดภาษีภายใต้ข้อตกลงนี้¹¹⁵ ซึ่งทางด้านอาเซียนก็แสดงท่าทีไม่พอใจต่อกรณีที่อินเดียกำหนดรายการสินค้าที่ไม่ต้องการลดภาษีจำนวนมาก เนื่องจากเกรงว่าจะกระทบต่อผลประโยชน์ทางการเมืองภายในของอินเดีย¹¹⁶ ทำให้ในเวลาต่อมา อินเดียได้ขอเลื่อนการเจรจาในวันที่ 5-8 กุมภาพันธ์ 2007 ออกไปเป็นปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงต้นเดือนมีนาคม เพราะอินเดียยังไม่พร้อม และยังจัดทำรายการสินค้าอ่อนไหว 490 รายการที่มีมูลค่ารวมกันไม่เกินร้อยละ 5 ของมูลค่าการค้าระหว่างกัน ที่ต้องยื่นบัญชีขอความเห็นชอบจากที่ประชุมอาเซียนไม่เสร็จ¹¹⁷

¹¹³ เรื่องเดียวกัน

¹¹⁴ Srivastava, Siddharth, “India’s Flexible Approach at ASEAN” *Jakarta Post*, 19 Dec.2005, Cited by Zhao Hong, “India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?”, p.126.

¹¹⁵ Ibid., p.126.

¹¹⁶ “Country Report : India” *The Economist Intelligence Unit*, Dec.2006: 38, อ้างถึงใน กนกพรพรรณ อยู่ชญา, “อินเดีย” *เอเชียรายปี*, (2007): 327.

¹¹⁷ โฟสต์ทูเดย์, *อินเดียเลื่อนถกเอฟทีเออาเซียน*, (27ม.ค.2550): A3.

ตารางที่ 3.5

มูลค่าการนำเข้าของอินเดียจากอาเซียน

	Country	2005-2006	2006-2007	%Growth
1	BRUNEI	0.88	285.24	32,334.51
2	CAMBODIA	0.78	1.58	103.58
3	INDONESIA	3,008.11	4,169.08	38.59
4	LAO PD RP	0.1	0.36	243.14
5	MALAYSIA	2,415.61	5,294.81	119.19
6	MYANMAR	525.96	782.54	48.78
7	PHILIPPINES	235.49	167.38	-28.92
8	SINGAPORE	3,353.77	5,489.56	63.68
9	THAILAND	1,211.58	1,745.61	44.08
10	VIETNAM	131.39	167.65	27.6
	Total (US\$ Million)	10,883.68	18,103.80	66.34

ที่มา: ปรับจาก Department of Commerce, Ministry of Commerce and Industry, Government of India, "Export Import Data Bank", (29 October 2009) <<http://commerce.nic.in/eidb/ergnctq.asp>> 26 January 2009.

ตารางที่ 3.6

มูลค่าการส่งออกของอินเดียไปยังอาเซียน

	Country	2005-2006	2006-2007	%Growth
1	BRUNEI	42.94	8.31	-80.65
2	CAMBODIA	24.19	52.16	115.63
3	INDONESIA	1,380.20	2,028.08	46.94
4	LAO PD RP	5.47	2.38	-56.53
5	MALAYSIA	1,161.86	1,304.31	12.26
6	MYANMAR	110.7	140.06	26.52
7	PHILIPPINES	494.66	582.54	17.76
8	SINGAPORE	5,425.29	6,068.93	11.86
9	THAILAND	1,075.31	1,444.35	34.32
10	VIETNAM	690.68	982.6	42.27
	Total (US\$ Million)	10,411.30	12,613.72	21.15

ที่มา: ปรับจาก Department of Commerce, Ministry of Commerce and Industry, Government of India, "Export Import Data Bank", (29 October 2009) <<http://commerce.nic.in/eidb/ergnctq.asp>> 26 January 2009.

สำหรับสินค้าที่เป็นประเด็นปัญหาในการเจรจานั้นคือ น้ำมันปาล์ม, พริกไทย, ชา, กาแฟ, และผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม โดยอินเดียเสนอให้น้ำมันปาล์มอยู่ในกลุ่มสินค้าที่ไม่ลดภาษี (Exclusion List) แต่ถูกคัดค้านจากอาเซียนทางด้านมาเลเซียและอินโดนีเซียนั้นต้องการให้สินค้าเกษตร เช่น น้ำมันที่ใช้บริโภค, พริกไทย และยางพาราเป็นส่วนหนึ่งใน FTA¹¹⁸ เพราะน้ำมันปาล์มเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของมาเลเซียและอินโดนีเซีย นอกจากนี้มาเลเซียและอินโดนีเซียยังเรียกร้องให้อินเดียลดภาษีน้ำมันปาล์ม โดยให้น้ำมันปาล์มดิบอยู่ที่ร้อยละ 30 และร้อยละ 40 สำหรับน้ำมันปาล์มกลั่น ไม่ใช้ร้อยละ 50 และร้อยละ 60 อย่างที่อินเดียเสนอ¹¹⁹ ทั้งนี้ นายคามาล นัธ (Kamal Nath) รมว.กระทรวงกระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรมแห่งอินเดียได้กล่าวว่า FTA อาเซียน-อินเดียจะไม่เน้นเฉพาะน้ำมันปาล์มที่อินเดียต้องพึ่งพิงการนำเข้าถึงร้อยละ 77 ของยอดการนำเข้าน้ำมันบริโภคได้ในแต่ละปี¹²⁰

ส่วนพริกไทย, ชา-กาแฟ, และผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมนั้น เวียดนามและไทยต้องการให้อินเดียลดอัตราภาษีลงไปอีก ส่วนบรูไนต้องการให้ลดภาษีผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมเพราะเป็นสินค้าหลักในการส่งออกของบรูไน แต่ทางอินเดียนั้นต้องการให้ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมอยู่ในกลุ่มสินค้าที่ไม่ลดภาษี รวมทั้งสินค้าอื่น ๆ ที่อินเดียต้องการให้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันคือ น้ำมันปาล์ม, กาแฟ, ชา, และพริกไทย¹²¹

กรณีของน้ำมันปาล์มของมาเลเซียและอินโดนีเซียนั้นเป็นเรื่องที่กระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติอินเดียทางด้านเศรษฐกิจ เพราะน้ำมันปาล์มเป็นสินค้าหลักที่มาเลเซียและอินโดนีเซียส่งออกไปอินเดีย¹²² และร้อยละ 70 จากร้อยละ 77 ของการนำเข้าน้ำมันบริโภคได้ทั้งหมดของอินเดียนั้นมาจากมาเลเซียและอินโดนีเซีย เมื่อมาตุสถิติการนำเข้าจากทั้งสองประเทศของอินเดียพบว่า การนำเข้าจากทั้งสองประเทศใน ค.ศ. 2006-2007 นั้นเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะมาเลเซียที่เพิ่มสูงอย่างรวดเร็วจนเกือบเท่ากับการนำเข้าจากสิงคโปร์ที่เป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งในอาเซียนของอินเดีย ในขณะที่ปริมาณการส่งออกไปยังสองประเทศนี้ต่ำกว่านำเข้าหลายพันล้าน

¹¹⁸ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?" p.126.

¹¹⁹ โฟสต์ทูเดย์, อินเดียเร่งหันภาษีหวังบรรลุ FTA อาเซียน, (18เม.ย.2550): A15.

¹²⁰ แนวหน้า, อินเดีย-อาเซียนเจรจาเอฟทีเอ, (20เม.ย.2550): 9.

¹²¹ โฟสต์ทูเดย์, ยันปีหน้าดีเดย์ อาเซียน-อินเดียนลงนามเอฟทีเอ, (29 ส.ค.2550):A15.

¹²² โฟสต์ทูเดย์, อินเดียเร่งหันภาษีหวังบรรลุ FTA อาเซียน, (18เม.ย.2550): A15.

ดอลลาร์สหรัฐ ๙ อินเดียจึงพยายามผลักดันให้น้ำมันปาล์มเป็นสินค้าที่ไม่ลดภาษีเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของอินเดีย

ส่วนสินค้าเกษตรอย่างเช่น ชา, กาแฟ, พริกไทยนั้น สาเหตุที่อินเดียไม่ยอมเปิดเสรีให้สินค้ากลุ่มนี้มากนักเพราะประชากรส่วนใหญ่ของอินเดียประมาณร้อยละ 60 ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม หากอินเดียเปิดตลาดเสรีให้กับสินค้าเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อประชากรส่วนใหญ่ของอินเดีย ทำให้กระทบต่อปัญหาความยากจนและการว่างงานของอินเดีย และอาจนำไปสู่การเคลื่อนไหวของภาคเกษตรกร

ตารางที่ 3.7

สินค้าส่งออกของอินเดีย

Region: ASEAN			Values in US\$ Million		
S.No.	HSCode	Commodity	2005-2006	2006-2007	%Growth
68	901	COFFEE,WHTR/NT ROASTED OR DECAFFIENATED; COFFEE HUSKS & SKINS;COFFEE SUBSTITUTES CONTAINING COFFEE IN ANY PROPORTION	0.68	0.08	-88.05
69	902	TEA	3.31	23.22	601.64
70	903	MATE	0.05		
71	904	PEPPER OF GENUS PIPER;DRIED/CRUSHED/GROUND FRUITS OF GENUS CAPSICUM/GENUS PIMENTA	28.37	82.78	191.76
72	905	VANILLA	0.05	0.46	789.88

ที่มา: ปรับจาก ASEAN Secretariat, "Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between the Republic of India and the Association of Southeast Asian Nations", (15 January 2008) <<http://www.aseansec.org/15278.htm>> 8 October 2003.

กรณีผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมนั้นเป็นสินค้านำเข้าและส่งออกอันดับต้น ๆ ของอินเดีย ทั้งนี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้อินเดียต้องใช้เวลาในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ทำให้อินเดียกลายเป็นประเทศที่บริโภคพลังงานมากที่สุดในโลก (และมากพอ ๆ กับจีน) โดยอินเดียนำเข้าพลังงานร้อยละ 70 ของพลังงานทั้งหมดที่ใช้ภายในประเทศ¹²³ ดังนั้นการเปิดเสรีให้ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของอินเดีย จึงทำให้อินเดียต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในประเด็นนี้อย่างมาก

¹²³ กนกพรพรณ อยู่ชูชา, "อินเดีย: อำนาจเศรษฐกิจใหม่ในศตวรรษที่ 21", น.131.

ตารางที่ 3.8
สินค้านำเข้าของอินเดีย

Region: ASEAN

Values in US\$ Million

S.No.	HSCode	Commodity	2005-2006	2006-2007	%Growth
1	2709	PETROLEUM OILS & OILS OBTAINED FROM BITUMINOUS MINERALS CRUDE		2,582.62	
2	2710	PETROLEUM OILS& OILS OBTND FRM BITMNS MNRL OTHER THAN CRUDE PRPN NES;CNTNG70% OR MOREBY WEIGHT OF THESE OILS		1,250.26	
3	1511	PALM OIL & ITS FRACTIONS W/N REFINED BUT NOT CHEMICALLY MODIFIED	1,024.73	1,211.22	18.2

ที่มา: ปรับจาก ASEAN Secretariat, "Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between the Republic of India and the Association of Southeast Asian Nations", (15 January 2008) <<http://www.aseansec.org/15278.htm>> 8 October 2003.

นอกจากนี้ ประเทศอย่างกลุ่ม CLMV ก็ยังไม่พร้อมจะเปิดภาคบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งอินเดียมีศักยภาพในการแข่งขันสูงกว่า¹²⁴ อีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้การเจรจาล่าช้าก็คือ การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและความแตกต่างในการผลิตสินค้าในอาเซียน การเจรจา FTA ระหว่างอินเดียกับประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งหมดเป็นไปด้วยความยากลำบาก การเจรจากับอาเซียนแบบทวิภาคีเป็นไปด้วยความราบรื่นมากกว่า อินเดียได้ลงนาม FTA ทวิภาคีกับไทยในเดือน กรกฎาคม 2003, ความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างครอบคลุม (India-Singapore Comprehensive Economic Cooperation Agreement - CECA) กับสิงคโปร์ในเดือน มิถุนายน 2005, และมีการเจรจาในทิศทางเดียวกันกับ CECA กับมาเลเซียเช่นกัน CECA ระหว่างอินเดียกับสิงคโปร์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศที่การพัฒนาต้องพึ่งพิง FDI และการค้าระหว่างประเทศอย่างมากเช่นสิงคโปร์ หลังจากที่ CECA อินเดีย-สิงคโปร์มีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 สิงหาคม 2005 สิงคโปร์จะยกเลิกภาษีศุลกากรทั้งหมดให้กับสินค้าที่มาจากอินเดีย ทางด้านอินเดีย ก็ยกเลิกภาษีให้กับสินค้าถึงร้อยละ 80 ที่นำเข้าจากสิงคโปร์ แต่อินเดียก็กลัวว่าประเทศอาเซียนอื่น ๆ จะใช้สิงคโปร์เป็นเส้นทางส่งสินค้ามายังอินเดีย CECA จึงมีการกำหนด rules of origin

¹²⁴ Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?" p.126.

ให้สินค้าที่มีส่วนประกอบท้องถิ่นไม่ต่ำกว่า 40% จากสิงคโปร์เท่านั้นจึงจะได้รับการยกเว้นภาษี¹²⁵ ซึ่งล่าสุดอินเดียยังได้ยกเลิกและลดภาษีในสินค้า 539 รายการให้แก่สิงคโปร์ตามคำขอของสิงคโปร์ เพื่อเพิ่มการค้าเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างสองประเทศให้มากขึ้น¹²⁶ ทั้งนี้ ก็เป็นการสร้างโอกาสของอินเดีย เพราะนอกจากสิงคโปร์จะเป็นประเทศคู่ค้าและนำเข้าสินค้าจากอินเดียเป็นอันดับหนึ่งในอาเซียนแล้ว ยังเป็นประเทศที่เข้าไปลงทุนในอินเดียมากเป็นอันดับสามรองจาก EU และสหรัฐฯ ๕ ซึ่งใน ค.ศ. 2006-2007 การลงทุนของสิงคโปร์มีมูลค่ากว่า 321 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ๕ ทั้งนี้การลงทุนส่วนใหญ่มาจากการสนับสนุนของชาวอินเดียที่ไปตั้งรกรากอยู่ในสิงคโปร์ เรียกว่ากลุ่ม Non Resident Indians (NRIs)¹²⁷ เช่น โครงการสวนเทคโนโลยีแห่งบังกาลอร์ (Technology Park Project of Bangalore) มูลค่า 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ๕ ก็ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสิงคโปร์เช่นกัน

การเจรจาในช่วงต้น ค.ศ. 2008 ยังคงประสบปัญหาชะงักงันเนื่องจากตกลงกันไม่ได้เรื่องลดภาษี ทางด้านอินเดียต้องการให้ไทยลดภาษีสินค้าอ่อนไหวให้เหลือร้อยละ 5 แต่ทางไทยเห็นว่าถ้าหากลดตามที่อินเดียต้องการจะทำให้สินค้าอ่อนไหวของไทยที่มีประมาณ 90 รายการมีภาษีต่ำกว่าร้อยละ 5¹²⁸ ต่อมาในเดือนสิงหาคมปีเดียวกันก็สามารถตกลงกันได้ เมื่ออินเดียและอินโดนีเซียได้แก้ไขเรื่องภาษีน้ำมันปาล์มจนเป็นที่พอใจ และไทยจะไม่มี การลดภาษีสินค้าอ่อนไหวเพิ่มเติมนอกจากทองแดงที่จะลดภาษีจากร้อยละ 1 เหลือ 0 เมื่อ ค.ศ. 2007 ทว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ 2009 อินเดียได้ขอเลื่อนการลงนามข้อตกลงเขตการค้าเสรี เนื่องจากต้องการขอเปลี่ยนแปลงกำหนดการลดภาษีศุลกากร จากเดิมคือ ในปีแรกจะเริ่มในวันที่ 1 มิถุนายน 2009 และปีต่อ ๆ ไปจะเริ่มวันที่ 1 มกราคม ให้เปลี่ยนเป็นเริ่มวันที่ 1 มิถุนายนของทุกปี โดยอ้างเหตุผลเรื่องการเลือกตั้งในเดือนเมษายน 2009 ทำให้ไม่สามารถออกประกาศลดภาษีถึง 2 ครั้งในปีงบประมาณเดียวกันได้¹²⁹ ในตอนแรกฝ่ายอาเซียนไม่ยอมรับข้อเสนอดังกล่าวของอินเดีย

¹²⁵ Ibid., p.127.

¹²⁶ ประชาชาติธุรกิจ, อินเดียลดภาษีสินค้าสิงคโปร์, (27ธ.ค.2550): 6.

¹²⁷ Christophe Jaffrelot, "India's Look East Policy: An Asianist Strategy in Perspective", p.52.

¹²⁸ โพสต์ทูเดย์, อินเดียเร่งไทยลดภาษีสินค้าอ่อนไหว, (25มิ.ย.51): B3.

¹²⁹ ผู้จัดการรายวัน, ลงนามอาเซียน-อินเดียเจอโรคเลื่อน หลังแขกเล่นแง่ขอเปลี่ยนวันลดภาษี, (27ก.พ.52): 5.

แต่ต่อมาในเดือนพฤษภาคมอาเซียนได้มีการประชุมร่วมกับอินเดียเพื่อแก้ไขกำหนดการการลดภาษีและถ้อยคำของร่างความตกลงการค้าสินค้าให้สอดคล้องกัน โดยอาเซียนยอมเลื่อนการลดภาษีเป็นวันที่ 1 มกราคม 2010 ตามคำร้องขอของอินเดีย¹³⁰

ในที่สุดอินเดียและอาเซียนก็บรรลุข้อตกลงจนได้ลงนามความตกลงการค้าเสรีด้านสินค้าอินเดีย-อาเซียน (Agreement on Trade in Goods under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of India) ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) เมื่อ 13 สิงหาคม 2009 ณ กรุงเทพฯ โดยข้อตกลงฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2010 โดยกำหนดให้อาเซียนและอินเดียยกเลิกภาษีนำเข้ากว่าร้อยละ 80 ภายใน ค.ศ. 2014-2017 ครอบคลุมสินค้ากว่า 5,000 รายการ และลดภาษีสินค้าอ่อนไหวลงร้อยละ 5 ใน ค.ศ. 2017 ขณะที่สินค้าที่ไม่ลดภาษีมีจำนวนไม่เกิน 489 รายการ¹³¹ ส่วนความตกลงการค้าเสรีด้านการลงทุนและการบริการนั้นคงยังมีความคืบหน้าไม่มากนัก ยังต้องใช้เวลาในการดำเนินการต่อไป

สรุป

จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบอกอาเซียนในทศวรรษ 1990 นั้นเริ่มจากการสิ้นสุดของสงครามเย็น ซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อระบบการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อินเดียเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ เพราะหนึ่งชั่วอานาจที่ล่มสลายไปคือค่ายคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นหัวเรือใหญ่นั้น คือ หนึ่งประเทศพันธมิตรหลักของอินเดียที่ให้การสนับสนุนแก่อินเดียทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหารมาเป็นระยะเวลายาวนานในช่วงสงครามเย็น เมื่ออินเดียขาดประเทศที่พึ่งพิงอย่างโซเวียต เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดีย อินเดียจึงต้องปรับเปลี่ยนนโยบายด้านเศรษฐกิจโดยเร่งปฏิรูปเศรษฐกิจให้เปิดกว้างทางการค้ามากขึ้น รวมทั้งได้ปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในประเทศ เพื่อดึงดูด

¹³⁰ ไทยโพสต์, ไทยตามน้ำอินเดียเลื่อนลดภาษี FTA, (22พ.ค.52): 6.

¹³¹ กรุงเทพธุรกิจ, อาเซียนเห็นอินเดียดันการค้าฟุ้ง, (14ส.ค.52): 1,4.

การค้าการลงทุนจากต่างชาติ นโยบายสำคัญที่อินเดียนำมาใช้ก็คือ นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) โดยมีจุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์และลดความหวาดระแวงกับประเทศต่าง ๆ ที่เคยความสัมพันธ์ห่างเหินกับอินเดียด้วยเหตุที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันในช่วงสงครามเย็น ซึ่งกลุ่มประเทศอาเซียนคือกลุ่มเป้าหมายที่อินเดียนำนโยบายมองตะวันออกมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาคือความสัมพันธ์ทางการเมืองและความมั่นคง และกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มปริมาณการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

อินเดียพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในเวทีต่าง ๆ ของอาเซียนทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง เริ่มจากการเป็นคู่เจรจาเฉพาะส่วนของอาเซียนในด้านการค้า, การลงทุน ฯลฯ ใน ค.ศ. 1992 และได้เป็นคู่เจรจาโดยสมบูรณ์ใน ค.ศ. 1995 ทางด้านการเมืองนั้นอินเดียได้เข้าเป็นสมาชิกการประชุม ARF ใน ค.ศ. 1996 ในช่วงปลายทศวรรษอินเดียได้เพิ่มความสนใจต่อการรวมกลุ่มของอนุภูมิภาค เช่น BISTEC (BIMSTEC) ใน ค.ศ. 1997, และ MGC ใน ค.ศ. 2000 นอกจากนี้ อินเดียก็ไม่ละเลยที่จะกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอาเซียนในระดับพหุภาคี โดยการแลกเปลี่ยนการเยือนในระดับผู้นำประเทศทั้งฝ่ายการเมืองและการทหาร รวมทั้งริเริ่มการซ้อมรบร่วมกันเพื่อลดความหวาดระแวงที่อาเซียนมีต่ออินเดีย หลังจากการปรับความสัมพันธ์ก็ทำให้ปริมาณการค้าและการลงทุนระหว่างอินเดียและอาเซียนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนแล้วอินเดียยังให้ความช่วยทางการเงิน เช่น การให้เงินกู้แก่พม่าในการสร้างสาธารณูปโภคอีกด้วย

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 นโยบายมองตะวันออกของอินเดียยังคงมีความสำคัญต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและอาเซียน โดยมีแนวทางที่เห็นเด่นชัดอยู่สามประการคือ

1. การจัดตั้งสถาบันในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ คือ FTA ระหว่างอินเดียและอาเซียนทั้งหมด และกับรายประเทศ เช่น สิงคโปร์และไทย ทั้งสองฝ่ายต่างให้สิทธิพิเศษซึ่งกันและกันในการวางระบบและวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและปฏิสัมพันธ์ทางการค้า

2. ขยายขอบเขตความร่วมมือ ประเด็นสำคัญคือ การต่อต้านการก่อการร้าย อินเดียและอาเซียนตัดสินใจให้ประเด็นดังกล่าวเข้าสู่ความร่วมมือและให้การทูตเชิงป้องกันเป็นช่องทางเร่งด่วน (fast track) โดยให้มีการซ้อมรบร่วมกัน, การลาดตระเวนร่วมกัน, ร่วมกันผลิตอาวุธสงครามสงคราม, การร่วมวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี อินเดียและอาเซียนได้ก้าวเข้าสู่ความร่วมมือในประเด็นความมั่นคงสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งในความร่วมมือกับกองกำลังทหารแห่ง SLOCs ของพม่า, การต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายและโจรสลัดทางทะเล

3. การเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างการคมนาคมให้เชื่อมถึงกัน แม้ว่าเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างอินเดียกับอาเซียนทั้งถนน, ทางรถไฟ, ทางเรือ, และทางอากาศได้ริเริ่มมาตั้งแต่ในช่วงแรกของนโยบายมองตะวันออกมาแล้ว แต่ในช่วงที่สองก็ยังถูกร่งให้พัฒนายิ่งขึ้น โดยอินเดียพยายามอย่างยิ่งที่จะสร้างเส้นทางเชื่อมโยงอย่างครอบคลุมกับอาเซียน เช่น ทางหลวงเชื่อมอินเดีย-พม่า-ไทย, ทางรถไฟนิวเดลี-ฮานอย (ในอนาคตจะเจาะเข้าไปในมาเลเซียด้วย), ถนนสายทวาย-กาญจนบุรี เชื่อมมหาสมุทรอินเดียจากท่าเรือไปยังพม่าและไทย, แผนการสร้างท่อส่งก๊าซและน้ำมันในอนาคต เชื่อมระหว่างทะเลอันดามันและอ่าวไทย, เชื่อมเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างท่าเรือ Blair แห่งหมู่เกาะ Nicobar กับเกาะภูเก็ตของไทย ทางด้านอากาศอินเดียก็มีการประกาศนโยบาย “open skies” โดยนาย ก. วัชปายีได้ประกาศเมื่อครั้งประชุมสุดยอดผู้นำอินเดีย-อาเซียนครั้งที่ 2 ในเดือนตุลาคม 2003 เพื่อสายการบินของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะเป็นการประกาศนโยบายแบบฝ่ายเดียว โดยให้เสรีในการจัดตั้งเที่ยวบินมายังเมืองใหญ่ในอินเดียอย่าง นิวเดลี, โกลกัตตา, เซนไน, และมุมไบได้ทุกวันโดยไม่ต้องมีการหารือทวิภาคีกันในอนาคต¹³²

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เป็นตัวแปรในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับอาเซียนนั้นไม่ได้มีเพียงแค่การสิ้นสุดของสงครามเย็นที่เป็นปัจจัยภายนอก แต่ยังมีปัจจัยอีกหลายด้านทั้งภายในและภายนอกของอินเดียซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

¹³² Hu Shisheng, “India’s Approach to ASEAN and Its Regional Implications”, p.130.